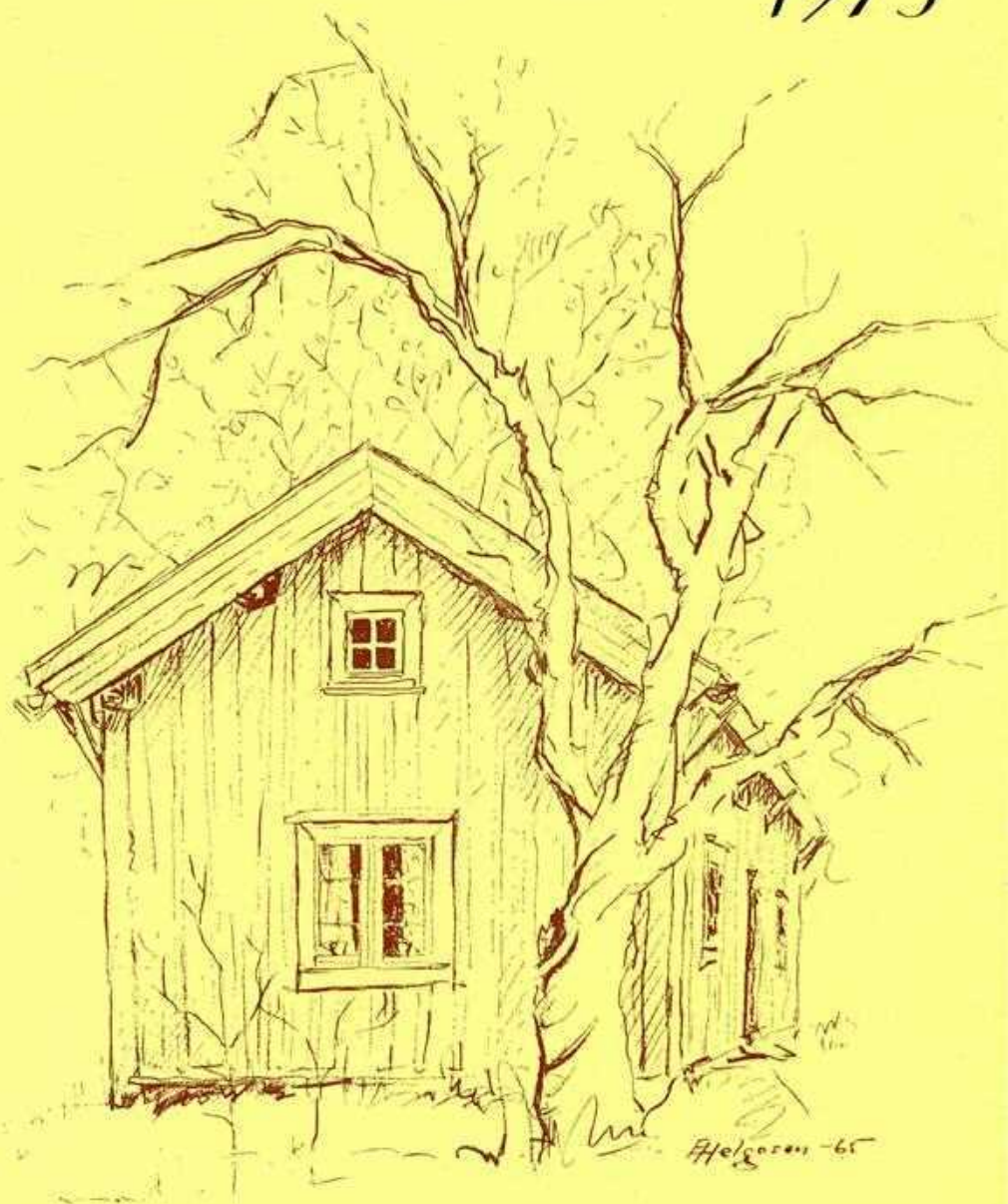

Hakarps Krönika

1973

Hakarps Hembygdsförening

Krönika 1973

FÖRORD

Vår strävan att ge en bild av flydda tiders Hakarp har i år resulterat i några artiklar av ganska olika innehåll.

Tredje årgången av historiken Hakarpsbyns gårdar och deras ägare behandlar denna gång släktena Oxenstierna och Ryning i deras egenskap av ägare till hakarpsgårdar.

Harry Bergenblad låter oss ta del av ett helt unikt material om Hakarps kyrka.

En kommunalpolitisk strid för hundra år sedan blir belyst och hur lantbrukare i vår socken gemensamt löste problemet med tröskeverk skildras i en annan artikel.

Arbetet om emigrationen fortsätter och vi gläder oss åt ett par fina bidrag från läsekretsen.

Allt detta och lite till överlämnas härmed till våra läsare samtidigt som vi framför ett varmt tack till alla som har medverkat.

Redaktionen

INNEHÅLL

Förord	3
Hakarpsbyns gårdar och deras ägare, del III av Hans Johansson	5
Utvandrare till Amerika, del II av Ragnar Karlsmo	19
En pettersbergsmålare i Amerika av Elam Linder	43
Ett par emigrantöden från Södra Glasberga av Doris Johansson	46
Gamla urkunder om Hakarps kyrka av Harry Bergenblad	50
"Till lindring av nöd och betryck" en 1870-talets pensionsstrid av Majléne Panke	54
En tröskare och hans motor av Sten Gustafsson	67
Egna Hems Bollklubb 10 år	72
Något om Hakarp för 100 år sedan av Gottfrid Granemyr	74
Hembygdsföreningens vårresa 1973 av Majbritt Edlund	76
Förvaltningsberättelse för 1972	79
Anteckningar ur församlingsböckerna	81

Redaktionskommitté har varit:

Rune Gustafsson, Ragnar Karlsmo, Eskil Lago,
Gottfrid Granemyr och Per Johansson

Titelsidans bild visar Hembygdsföreningens stuga, Klinten, och är
tecknad av Evert Helgason.

Hakarpsbyns gårdar och deras ägare.

DEL III

av Hans Johansson

Om släkten Oxenstierna

Namnet Oxenstierna kom i bruk på 1600-talet. De berömda män, som brukade det härstammade från en familj, som i sitt sigill hade bilden av en oxpanna (tyska: Oxenstirn). Om ättens ursprung har det rätt olika uppfattningar. Peringsköld (början av 1700-talet) anger att den härstammar från Nils Asbjörnsson (med sparrevapnet) och på modernet från Benedikt (Bengt i Långserum). I hembygdsverket "Boken om Svenarum" kvarstår denna uppfattning. Doktor Hans Gillिंगstam anger i sitt omfattande arbete "Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden" dokument, som han anser helt vederlägga denna uppfattning. Den intresserade hänvisas till dr Gillिंगstams bok i denna fråga, liksom beträffande fullständigare släktregister. Den äldste kände stamfadern hette Torsten Vigolfsson i Fallnafors i Malmbäcks socken, Västra härad i Njudung. Han hade flera barn, av vilka en dotter blev nunna i Gudhem och en son Håkan kyrkoherde i Sandsjö och kanik i Linköping. (Om-nämnd i arbete av Ragnar Lindstam.) Sonen Nils Torstensson hade i sin tur en son Bengt Nilsson.

Bengt Nilssons barn:

1. Arvid Bengtsson, gift med Birgitta Magnusdotter Porse i hennes första gifte. Se not i årg. 1972. Hans dotter Elin blev gift med Gustaf Algotsson Sture.
2. Jöns Bengtsson.
3. Kristina Bengtsdotter, gift med en brorson till Erik Karlsson (Örnfot), som hette Karl Magnusson.
4. Bengta, gift med Magnus Kase.

Jöns Bengtsson, nr 2 ovan, hade söner Nils och Bengt. De var födda i slutet av 1300-talet och omtalas i en släktuppgörelse med Vadstena kloster 1409, då de tydligen var mycket unga.

Förutom de släktskapsband, som tidigare fanns, blev bröderna genom sina äktenskap befryndade med bl. a. Vasa-, Bonde- och Thott-släkterna. Nils Jönssons första hustru hette Kristina Ivars-

dotter. Hennes far var lagman i Östergötland och hennes morfar hette Tord Bonde, far till riksrådet Karl Bonde och farfar till Karl Knutsson Bonde, kungen. Denne Tord Bonde var troligen gift med Kristern Nilssons (Vasa) syster Ramborg. Nils blev genom gifte svåger med Axel Pedersson Thott, som gift sig med en annan av östgöotalagmannens döttrar. Den sistnämnde var i sin tur nära släkt med Magnus Gren, vilken, som vi sett äktade Ingeborg, äldsta systemen till Sigrid och Katarina Sture.

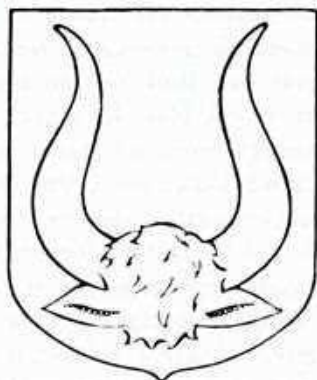
Bengt Jönsson ingick 1416 äktenskap med Kristern Nilssons dotter Kristina. Morgongåvebrevet är daterat den 19 oktober 1416 i Viborg, där Kristern Nilsson var hövitsman, och bland fastarna märks brudgummens bror Nils. Härigenom knöts bandet mellan de båda ätterna än fastare.

Katarina Sture var ännu 1429 ogift. Vi vet det därav, att hennes farmoder Eliana på Lidhult dog vid denna tid och den 20/5 1429 skiftades arv efter henne, varvid Peter Rynning och Magnus Gren representerade sina hustrur, medan Knut och Katarina själva tillvaratog sina intressen. Kanske var det vid detta tillfälle, som frågan om yngsta systemens giftermål ventilerades. Giftoman var förstas brodern Knut, och enligt lagen måste en friare inhämta dennes medgivande till äktenskapet. Och det mötte nog inga svårigheter från hans sida, då anbudet kom från en man som Nils Jönsson, som nu blivit änkeman för andra gången. Det sistnämnda kunde inge Katarina betänkligheter, men Nils var ännu i sina bästa år, kanske ej fyllda 35, en ståtlig man, med stor förmögenhet, inflytelserik släkt och framtiden för sig.

Anm. I fråga om Nils Jönssons utseende antar vi att han var lik sin bror Bengt, vars bild i Tensta kyrka i Uppland anses vara vårt äldsta porträtt, utfört av målaren Rosenrod.

Alltnog, det överenskomms om giftet, och 1430, systemen Sigrids dödsår, firades Katarinas bröllop med Jöns Bengtsson (Oxenstierna), och hon fick flytta in i hans sätesgård Frösvik, som han ärvt efter sin mor. (Brodern Bengt hade ärvt Salsta efter fadern. Han ägde också Ekolsund.) Av ett senare brev (Riksarkivet pergamentbrev 1480 5/2) vet vi att hennes morgongåva bestod av jord i bl. a. Skär, Leråker och Vadholmen i Aspö socken i Selebo härad. Familjen bodde något år på Frösvik, ty i dokument 20/4 1432 och

Ätten Oxensteirnas vapen.

senare nämns som Nils Jönssons sätesgård Djursholm. Troligen låg deras slott på en holme, nu kallad Gamla Djursholm, söder om nuvarande Djursholms slott, dit sätesgården torde ha flyttats i början av 1500-talet. Nils Jönsson ägde jord även på andra håll i Stockholmstrakten.

Troligen var Nils Jönsson barnlös i sina båda tidigare äktenskap, men nu växte det upp en stor barnskara på Djursholm. Det heter nämligen i en regist av Utter i ett brev från 1433 "Pedher Ryning på sina, Herr (?) Nils Jönsson på sina barns och Måns Gren på sin hustrus vägnar skipte arff efter Knuth Sture". Karl Stures siste son var alltså nu död, tydligen utan bröstarvingar. Här möttes alltså de tre, som äktat var sin av Karl Stures döttrar. Gottfrid Carlsson (historikern) har framhävt betydelsen av detta nya släktband mellan Nils Jönsson och Magnus Gren.

Katarinas man hade tidigare varit verksam i det allmänna, bl. a. vid konungsdomar på Eriks eller drottning Filippas uppdrag, men först 1432 kallar han sig riksråd: "Nielis Jönison aff vapin oc rikesins raadh". Då var han bland de yngre riksråden. I breven nämns han sist eller näst sist. Bengt synes under dessa år ha varit den minst betydande brodern. Vid förhör om det svenska biskopsvalets frihet i Uppsala den 2 okt. 1432 vittnade bl. a. Nils och Bengt Jönsöner, varvid Nils kallas "consilarii regny Suecie", dvs. riksråd men Bengt endast "armiger", väpnare.

Då hade ärkebiskopsstriden börjat. Eriks kostsamma men misslyckade krigsföretag och hans halstarriga motstånd i fråga om

slottslänens besättande med svenska män förskaffade oppositionen bland de svenska stormännen mot honom luft under vingarna. När han landsförviste domkapitlets kandidat för att få sin egen utnämnd, blev det storm mot honom inom svenska kyrkan. Och kyrkan hade ett starkt stöd i bl. a. Jönsöerna. Dessa anslöt sig därför tidigt till Engelbrekts uppresning. De var troligen ej med när Engelbrekt den 16 aug. 1434 kom "med stor makt" och tvingade det i Vadstena församlade rådet att skriva sitt försiktigt formulerade uppsägelsebrev till Erik. Däremot ha de undertecknat riksrådets brev några veckor senare, riktat till vissa grannstater med motivering för avfallet från Erik. Däri nämns kungens övergrepp mot kyrkan som en av klagopunkterna.

I de följande underhandlingarna med kungen och unionspartnern Danmark liksom i de återupptagna striderna tog Nils Jönsson del, oftast på framträdande plats. Förut har omnämnts hur han och Magnus Gren fick ersätta Peder Ryning på Öland 1436. Redan följande år förflyttades Nils Jönsson till Stegeholm, där fogden Olof Finne var ännu en av dem, som föll för utrensningen. Att mera ingående redogöra för händelserna skulle leda till excuser i svensk historia, som kunde bli alltför utrymmeskrävande. Här en ögonblicksbild. En Mattis Niclisson, "hausfögt af Stekeholm" ursäktade sin herre Niclis Jonsson i brev den 14 okt. 1438 hos rådet i Danzig för att han ej betalt sin skuld till borgare i staden för sill "to behoff des rykis slote Stekeholm".

De sista åren av Eriks tid som unionskung kännetecknades i Sverige av en stegrad maktkamp mellan de store, främst Karl Knutsson (Bonde) och Kristern Nilsson (Vasa), Jönsöerna synes ha intagit en medlande hållning*). Då deras och andras (Biskop Tomas i Strängnäs) ansträngningar ej ledde till förlikning mellan motståndarna, tog Karl Knutsson sin antagonist tillfånga och

*) Nils Jönssons svågrar Magnus Gren och Peder Ryning slöt sig nu öppet till Eriks anhängare i Sverige, främst märkes Stensöerna (av släkten Natt och Dag) av vilka två bröder höll Kalmar och en tredje gjorde uppror i Östergötland. Upproret blev ej långvarigt. Redan den 13 jan. 1440 kunde bröderna Jönsson besegla förlikningsbrev mellan Karl Knutsson och Stensöerna, och Magnus Gren blev hövitsman på Stockholms slott i början av följande år, var med på kung Kristoffers Eriksgata och titulerades "fodermarsk", gissningsvis likvärdigt med "general för intendenturkåren".

tvingade honom till underkastelse (Rävelstadådet). Den nye kungen, Kristoffer, som var Eriks systerson, ställde sig först på Karl Knutssons sida (denne var nu riksföreståndare, dvs. kungens ställföreträdare), men gav sedan Kristern Nilsson upprättelse och i viss mån ersättning för de honom frångagna förläningarna. Problemen löste sig åtminstone temporärt genom den gamle drotsens död 1442. Senare händelser visade emellertid att Rävelstadådet var ett svårläkt sår.

Under den nya regimen synes, åtminstone tidtals, Nils Jönsson ha kommit något i skuggan av brodern Bengt. Han är visserligen med hela tiden, men brodern är den dominerande. Bland de 76 personer, som enligt vadstenadiariet dubbades till riddare vid kung Kristoffers kröning den 14 sept. 1441 var de förstås med, liksom Karl Knutsson.

Nils Jönsson innehade Stäkeholm till 1445, varefter han förflyttades till Nyköping. Huruvida familjen bodde i dessa slott, vet vi ej. De handlingar, som beröra Nils Jönssons (och brodern Bengts) offentliga verksamhet och som finnas i behåll är fullständigt förtecknade och behandlade i Gillingstams nämnda stora arbete, och vi kan här nöja oss med några få uppgifter.

Vid ett rådsmöte i Arboga i januari 1445 "at offwerwägda Rikets ärende" utfärdades brev, där Nils Jönsson och Magnus Gren bär titeln "i wars herra konung Christofers fröwaru rikes forestandare". Nästa år fick han och Magnus Gren följa kungen på en expedition till Gotland, där den avsatte kung Erik höll sig kvar och med sina kaperier oroadde handeln. Då intet avgörande kunde åstadkommas, slöts stillestånd på ett år.

I början av 1448 var rådet kallat till möte i Jönköping för att bl. a. åter ta itu med Gotlandsfrågan. Till dem kom budet att kung Kristoffer på väg dit dött i Hälsingborg. "Then tiidh konung Christofer, hvars syäl Gudh naadhe, dödher spordis i Jöneköping, oc Rikesins raadh oc män som ther tha samladhe oc stadde wore, fruktadhe at nagheth splytter äller twedräkt sculle i riket börias, daa keste (valde) the hans broder härre Niels Jonisson aff Diurs-holm oc honom (Bengt J.) rikena forestaa til the tiidh riket matte koma til een bestandelikyn stadga" skriver Karl Knutsson den 13 juli.

Anm. Omdömet om kung Kristofer och hans styre (som Nils Jönsson var medansvarig i) har i historieböckerna länge präglats av Karl Knutssons propaganda: Regimen beskylls för godtycke, utländska fogdars förtryck, slöseri och vanstyre, kungen personligen för dåligt leverne, allt synder som Gud straffade genom att hemsöka landet med missväxt, så att Kristoffer fått epitetet "barkakung". Handlingarna ge en helt annan bild. Kristofer regerade med "råds råde", tillsatte inhemska män på slotten, besökte ofta landet och tog livlig del i arbetet på rättskipningens och lagstiftningens område (Kung Kristoffers allmänna landslag). Hans regeringstid blev alltför kort för att möjliggöra en säker uppfattning, hur han lyckats.

— — —

Det oväntade dödsbudet tycks ha överrumplat de svenska herrarna. I förefintligen handlingar kanske man vågar läsa mellan rader, att många önskade ett svenskt namn att föra fram vid ett kommande unionsmöte. Men vem? Om man får tro Karl Knutsson arbetade Bengt Jönsson för någon av sina söner. Dock utan framgång. Tyska källor visar att Nils Jönsson då underhandlat med kung Erik och försökt få honom tagen till nåder (för att han hade en son fången på Gotland, påstår Karl Knutsson). Med tvehågsenhet och tvister försatts tiden. Då slog Karl Knutsson till. Med 800 man utmärkta trupper kom han i maj från Finland till Stockholm och säkrade sitt val. Alla svor Karl Knutsson trohet, ärkebiskopen dock först dagen efter valet. Ärkebiskopen var Jöns Bengtsson Oxenstierna, en son till Bengt Jönsson. Det var ett litet men illavarslande tecken.

Annars var allt lugnt — på ytan. Karl och hans drottning kröntes — vilket tidigare omnämnts — av ärkebiskopen. Vid de stor slagna högtidligheterna dubbades tre av Nils Jönssons söner till riddare, fast de knappast varit mer än halv vuxna pojkar. Det måste ha varit en stolt stund för modern Katarina Karlsdotter Sture. Men himlen mörknade hastigt. Mannen, som på sistone innehaft Örebro slott och län miste detta. Han hade fallit i onåd, sedan han bland andra fått skulden för att Norge gått Karl Knutsson ur händerna och tillerkänts Danmark, som valt egen kung, Kristian I. Det drog ihop sig till krig. Svågern Magnus Gren rymde

av landet. Det var i samma veva som hans och Ingeborg Stures dotter Märta gifte sig med Kristern Bengtsson, son till Bengt Jönsson Oxenstierna och alltså bror till ärkebiskopen. Hans morgongåvobrev av den 21 okt. 1450 är den sista handling som Nils Jönsson undertecknat. Han avled kort därefter och är begravd i samma grav som brodern jämte en del andra släktingar i Uppsala domkyrka. Bengt har tydligen också dött vid denna tid.

Brödernas eftermäle — liksom Kristern Nilssons (Vasa) — har tecknats av Karl Knutssons propaganda. Nils får följande karakteristik:

— Han het her Niels och var ey godher
thz kerde the kopmän mang en dag
han elskade hwaske rät ella lagh
thera godz lath han j syön taka
ä hwar hans swena them raka —

Endast ett käromål för kaperi mot Nils Jönsson är känt. Vid Kung Kristoffers besök i Lybeck 1447 klagade köpmän "vmma de kostelen gudere, de ut den lifflandeschen schepen nam her Nykel Jonsson" (om de dyrbara varor som her Nils Jönsson tog ur de livländska skeppen). Ingen utredning i denna fråga finns i behåll.

Nils Jönssons barn.

Nils Jönsson och hans "Huusfru" Katarina hade 12 barn: Seth, Bengt, Rachel, Marta, Christina, Carll, Sem, Erich, Finvid, Birgitta, Christina och Iliana. Eftersom två döttrar har samma namn, har den ena dött i tidiga år. Annu någon mer av barnen kan ha varit död vid faderns frånfälle.

I slutet av 1451 bröt det väntade kriget ut. Kung Karl kallade frälset under vapen, även borgare och annan allmoge mobiliserades. De fyra riddarna Nilssöner ha lojalt följt kallelsen. En så manstark och välrustad här hade aldrig skådats i Sveriges land. I februari 1452 företog Kung Karl en expedition mot Skåne. Men lyckan följde den inte. Vid ett tillfälle förlorades 1000 man. Två av Katarinas söner kom inte tillbaka: Seth och Bengt. År 1454 fanns det sex av Katarinas barn kvar i livet. De instiftade då ett s. k. prebende vid Uppsala domkyrka för sina käras själar. I unga år avled sedan även Sem och Finvid och Erik var den ene kvarlevande av Kata-

rinas söner. Han övertog sätesgården Djursholm, möjligen i samband med giftermålet med Karin Eriksdotter (Nipertz). Katarina flyttade tillbaka till Frösвик. I 1475 års prebendeförteckning kallas hon: "domina Katarina de Friidswiik". Här uppräknas av henne skänkt jord. Hennes dödsår är ej känt. Tre döttrar, som var med 1454, uppnådde alla mogen ålder. Birgitta blev gift med Nils Kristernson (Vasa), Kristern Nilssons yngste son, Iliana, som tydligen uppkallats efter sin morfars mor, Magnus Stures hustru, blev gift med Erik Karlsson (Vasa) som var halvbror med Erik Nilssons fru, brorson med Nils Kristernson och dessutom kusin med honom på modernet. Nog var de släkt alltid!

När Katarina Sture dog och kvarlåtenskapen efter henne skiftades, kom Hakarps Lillegård på Ilianas lott.

Ryningarna fram till 1520.

Tidigare har omtalats, hur två gårdar i Hakarpsbyn, Bredgården och Ymparegården genom den danske väpnaren Peder Rynings giftermål med Sigrid Sture kom i en ny släkts ägo. De hade en son, som nådde vuxen ålder, Erik, om vilken vi vet, att han skrev sig till Högserum i Kalmar län. Så på en byteshandling från 1444, då han bytte gårdar med en väpnare vid namn Magnus Andersson.

De gods som tillfallit Sigrid Sture vid arvskiftet i Kalmar 1424, liksom de, som kom på hennes lott av Sturebarnens halvdel i arvet efter Magnus Stures änka (20 gårdar, till stor del belägna i Uppvidinge härad med huvudgården Lidhult (nu Lidboholm) i Sjösås socken), ävensom tredjedelen av arvet efter morbrodern Knut Sture kom på denne Eriks lott. Härtill kom faderns förvärv. Han var utan tvivel en förmögen man. Själv förmerade och samlade han sin egendom genom köp och fördelaktiga byten. Förutom huvudgården i Lidhult och två andra gårdar där med en sammanlagd smörränta av 12 lispund förvärvade han ytterligare en gård i Lidhult genom byte med Nydala kloster. (Pergamentbrev i Riksarkivet 1462 13/12). Han gifte sig med Christina Eriksdotter, troligen Puke av Bondeätten, som förde en båt i sitt vapen. Hon kom säkerligen ej tomhant till boet, men hennes hemfärd är ej närmare känd.

Erik Rynings förmögenhet och släktförbindelser berättigade honom en framskjuten ställning i samhället. Han nådde också höga

poster och utmärkelser, men om hans egna insatser är föga känt. Faderns förflutna (dansk och kung Eriks anhängare) och släktskapen med Magnus Gren och Nils Jönsson Oxenstierna (moderns svågrar) borgar väl för att han hade sina sympatier hos det av släkterna Oxenstierna — Vasa ledda partiet, som opponerade mot Karl Knutsson och önskade ett bevarande av unionen med Danmark och Norge. Han var riddare 1457, det år då Karl Knutsson första gången fördrevs och Kristian I blev svensk kung. Som riksråd nämns Erik 1464 och 1466. Men redan 1463 var han närvarande vid ett rådsmöte. Man vet det därav, att han vid detta tillfälle tillsammans med några andra frälsemän beseglade Magnus Grens morgongåvobrev till Gertrud Navresdotter Römer, en norsk stormans dotter. Ingeborg Sture, Erik moster, som var gift med Magnus Gren hade dött 1456, och änkemannen som var stark motståndare till kung Karl fann, sedan han fråntagits sina förläningar, för gott att lämna landet "olovandes". Han flydde till Norge. Därav den nya "romansen".

De dramatiska och förvirrade händelser, som timade 1464—1466, skall behandlas i annat sammanhang. Erik Rynings deltagande i dem har troligen varit ganska passivt, faderns oroliga tillvaro kan ha avskräckt honom.

I sitt äktenskap hade han tre barn:

- 1) Dottern Sigrid blev gift med riksrådet Påvel Kyle
- 2) Sonen Bengt, som är den av barnen, som troligen ärvde Hakarpsgårdarna.
- 3) Sonen Nils. Det är ej alldeles uteslutet, att han såsom mest knuten till Småland, fått gårdarna på sin lott.

Sigrid, som tydligen blivit uppkallad efter farmodern Sigrid Sture, dog i fyrtioårsåldern 1489. Hennes man omtalas senare tillsammans med Ryningarna i flera sammanhang.

Bröderna Bengt och Nils kunde genom smidighet och stor anpassningsförmåga behålla och befästa sina positioner inom det ledande skiktet av svenska stormän under en tid av partistrider och täta maktförskjutningar. Nils skrev sig till fädernegodset Lidhult. "En son till herr Erik, Nils Ryning bodde vid 1500-talets början på Lidhult" skriver Styffe i "Skandinavien under unions-tiden", medan Bengt genom sitt giftermål kom i besittning av Äl i

Vånga socken i Östergötland, en gård, vars namn han för att hedra hustrun gav namnet Grensholmen. Hustrun, Filippa Magnusdotter, var född 1463 i Magnus Grens äktenskap med Gertrud Nafresdotter. Han skrev sig därför till Grensholmen men också till Edshult i Vånga socken, som han och svågern Påvel Kyle processade sig till. Båda blev länsinnehavare i Småland, Bengt fick Albo härad och Nils Konga härad.

Lars Olof Larsson har i "Det medeltida Varend fram till 1500-talets mitt (Lund 1964) uppgifter som berör Bengt och Nils' verksamhet i Småland. Deras förläningar skulle ha kommit till genom att de på ett tidigt stadium tagit parti för de upproriska mot den danske kungen Hans. I augusti 1501 uppsade rådet honom tro och lydnad, varvid Bengt var en av undertecknarna. Det renderade honom Allbo medan Nils något senare fick Konga. Dessa härader hade tidigare tillhört Arvid Trolles förläning, som nu indrogs. (Sjögren: Släkten Trolles historia före år 1505). Efter Sten Stures ("gamle herr Sten") död 1503 och valet av Svante Nilsson till riksföreståndare iakttog Nils Ryning och biskopen i Växjö en försiktig, avvaktande hållning. Båda underlät att infinna sig till ett under senvintern 1504 sammankallat möte, förebärande bräcklig hälsa, och fick därför mottaga klander av riksföreståndaren (Sturearkivet). Nu fick Erik Trolle, förut omnämnde Arvid Trolles son, biskopens förläningar, medan Nils Ryning tycks ha klarat sig. Bengt Rynings död 1505 utlöste en seg dragkamp om förläningen av Allbo härad. Vi noterar, att Påvel Kyle, bröderna Rynings svåger, var inblandad.

Under Svante Nilssons tid som riksföreståndare rådde nästan hela tiden krigstillstånd mot Danmark, och gränsfejdena satte sin prägel på förhållandena i Varend.

Enligt Larsson skulle försvarsanstalterna här varit bättre än på andra håll. Vid ett tillfälle mönstrade vid Tingsryd 1000 goda skyttar (Erik Trolles rapport: "Han hade själv räknat dem"). Den goda beredskapen kan förklara frånvaron av danska anfall mot bygden. Allmogen var beredd försvara sina hem. När det däremot blev fråga om att använda styrkorna på annat håll, satte man sig på tvären. 1504 begärde riksföreståndaren ett antal skyttar till operationen mot Kalmar. Vid ett i Växjö utlyst landsting förhand-

lade biskopen och Nils Ryning med "meniga landet", som emellertid vägrade att sända något folk till Kalmar. Om en utländsk här trängde in i landet skulle man däremot hjälpa till att avvärja anfalllet.

Allmogen ansåg sig kunna fordra kompensation för sina uppbåd i form av skattelindring. Då den uteblev följde skattevägran och motsträvighet. "Nils Ryning blev 1506 utsatt för kongaa llmogens missnöje, sannolikt i samband med skatteuppbörd. Bönderna uppges ha kört honom från häradet, varvid strider uppstod, som kostade både bönder och herr Nils knektar livet" (Styffe: Bidrag till Skandinavians historia).

Om Nils Ryning citerar Elgenstierna ur ej angiven källa "Han råkade den 14 september 1495 i Strängnäs domkyrka i slagsmål med Folke Gregersson (Lillie) varvid tvenne av Rynings tjänare blev dräpta och hans själv nästan halvdöd och erhö ll kyrkan Frögärde i Björkna socken i böter". Om orsaken till bråket kan möjligen ett brev, utfärdat på Stäket 1497 ge en fingervisning. Det är undertecknat av Nils Ryning tillsammans med Ture Jönsson, Erik Trolle, Svante Nilsson, Klas Kyle m. fl. De hade flytt från Stockholm av fruktan för Sten Sture. På Sten Stures sida stod Knut Eskilsson (Banér), Erik Turesson (Bielke), Erik Johansson (Vasa) och Folke Gregersson. Händelsen fick efter åtskilliga år ett efterspel inför konungens nämnd. I protokoll från 1533 (Riks-Reg. E 1531—34) heter det: — — — "Tesligis eskede hon på 9 pund korns renthe som her Folke Gregerson hade givit under Strängnäs domkyrka för det slagsmål han bedrev med her Niels Ryning i Domkirken, och mente hon att på hennes framledne sons wegna skulle epter Vesterås Recess och Ordnantia vara närmast. — — —" Det blev emellertid ej någon släktfejd. I början av 1500-talet gifte sig Nils Rynings brorson, alltså Bengt Rynings son, Erik, med Anna Bengtsdotter (Lillie), dotter till Bengt Gregersson, en bror till Folke.

Brodern Bengt Ryning, som levde från omkring 1450 till 1505, tycks ha varit mer anlitad än Nils i rikssammanhang. Han nämns som väpnare och riksråd redan 1493. Sten Sture hade försökt utvidga det svenska inflytandet söder om Finska viken och därvid kommit i konflikt med den livländska orden. Förlikning slöts i Reval 1488, och den stadfästes av rådet 1493, då Bengt Ryning

var en av undertecknarna. Han slöt sig till rådsoppositionen mot Sten Sture. Man krävde unionens förnyande och slutligen Sturens avgång. Vid de möten och herredagar, som behandlade frågan återfinnes hans namn. Till slut blev det öppen brytning mellan riksrådet och herr Sten. Så följde stillestånd och förnyad väpnad konfrontation, i vilken den danske kungen ingrep, vilket ledde till att Sturen till slut fick ge med sig och erkänna kung Hans, visserligen på för honom själv mycket förmånliga villkor. I allt detta var Bengt Ryning en av de huvudagerande. Han liksom många andra belönades vid kungens kröning 1497 med riddarslaget, men när mera handgripliga nådevedermälen, t. ex. i form av förläningar, uteblev, bildades snart — på sommaren 1501 — ett oppositionsförbund, som i aug. uppsade kung Hans tro och lydnad. Bengt Ryning var med.

Även sedan Svante Nilsson efter herr Stens död 1503 blivit riksföreståndare hade Bengt Ryning de styrandes förtroende. År 1504 var han jämte biskopen i Strängnäs svenska rådets befullmäktigade ombud i Danmark. Han dog i slutet av 1505.

I sitt förut omnämnda äktenskap med Filippa Magnusdotter (Gren) hade Bengt Ryning fyra söner:

Erik (se nedan)

Axel trädde i Gustav Vasas tjänst omkring 1521.

Olof: I svensk tjänst hos Sten Svantesson (unge herr Sten) och skickades som gisslan till Kristian, fördes som fånge till Danmark, där han "omvändes" till Kristian och kämpade ännu sommaren 1521 på hans sida. Sedan han sårats, gick han över till Gustav Vasa.

Måns: död i unga år.

Av dessa var Erik med största sannolikhet ägare till de båda Hakarpsgårdarna. I det av Gustav Vasa påbörjade jordregistret anges nämligen hans son Nils som ägare till dem. Se även nedan.

Erik var antagligen född i början av 1480-talet. Liksom brodern gick han i Sten Svantessons tjänst och var väpnare 1512. Han belönades med riddarvärdighet 1517 och anförtröddes hövitsmannaskapet på Stegeborgs slott i Östergötland 1518. Han hade före 1514 ingått äktenskap med Anna Bengtsdotter, vars far Bengt Gregersson (Lillie) hörde till en Sturevänlig släkt. Med henne erhö

han gården Tyresö i Tyresö socken i Stockholms län. Han skrev sig både till denna och till Grensholmen, som han ärvt. Som rik och betrodd adelsman kunde han se fram mot en lysande bana.

Men ofärd stundade. Hans herre, "Sten, den unge Sture" sårades dödligt i slaget på Åsundens is vid försök att hejda Kristians mäktiga invasionsarmé. Den tappra änkan Fru Christina Gyllenstierna försökte samla sina landsmän till motstånd, men den ene efter den andre av stormännen avföll i förhoppning att kunna rädda så mycket som möjligt av sitt eget. Biskopen i Linköping, Hans Brask lär ha varit en av de första, medan befälhavaren på Stegeborg fortsatte motståndet. Han organiserade ett folkuppbåd i Östergötland och biskopen fruktade för sitt liv. Men han kunde snart dra en lättnadens suck. På hösten gick även Ryning över till Kristian och medverkade till Stockholms kapitulation. Men hans sena omvändelse hjälpte honom ej och hans huvud föll vid det stora blodbadet i november 1520. Hans hustru Anna fördes liksom flera andra adelsdamer som fånge till Danmark. Sistnämnda uppgift bekräftas av en protokollsanteckning av konungens nämnd 19 aug. 1533, där det heter: "Item kom ther for retthä Gudmund Persson på Törisziöö och talade till Fru Britha på Åkerö um then affrad hon upburit aff Biscop Matz landboor, medan forenemde Gudmunds hustru war fangenn i Danmarckk och eskede ther vedergälning for". Förutnämnde Gudmunds hustru var ingen annan än Fru Anna. Hon gifte sig nämligen andra gången 1528 med Gudmund Pedersson (Slatte), även kallad Gudmund Skrivare. Han skall ha vunnit henne i ridderlig tornering med Staffan Sasse vid Gustav I:s kröning.

I Arkivet i Wik, nu i Riksarkivet, finns en köpehandling från Erik Rynings sista år. Handlingen har numret 60 och är daterad den 22/6 1520. Detta var när Erik Ryning ännu höll Stegeborg och arbetade för motståndsrörelsen mot kung Kristian. För att skaffa pengar har han försökt realisera något av sin fasta egendom. Men det måste ha varit långt ifrån lätt att uppspåra spekulanter i det osäkra politiska läget. En präst, tydligen av frälsesläkt, går med på att köpa ett par gårdar.

Den regist som återgivits i Hist.Handl. lyder: 60. "Erich Ryning, Hoffwedman på Stegeborg försäljer till Mester Twre (Bengtsson

Lilliesparre) på Hendelö, Kanikk i Linköping, gården Kalarp i Ösmo sn i Uppland och 2 gårdar i Hackestad i Hackesta socken i Småland. Vittne Harald i Gladheim. Dat. Stegeborg 22/6 1520".

Ryning kvitterade ut köpeskillingen, som tydligen inte förslog att göra Kristian allvarligare avbräck. När lugnare förhållanden inträtt, skulle Mester Twre ta sitt förvärv i besittning. Men något Kalarp i Ösmo stod ej att finna, f. ö. ligger Ösmo socken på Södertörn, och i Småland fanns i varje fall ingen socken med namnet Hackestad. Tydligen har Ryning, som kanske hade sina gårdshandlingar på sätesgården Tyresö, förväxlat namnen, eller har i brådskan rent skrivfel förelegat. Det blev tvist om vilka gårdar det gällde och slutligen gick affären tillbaka. Såväl ovanför brevet som bakpå har ordet Småland rättats till Uppland. På baksidan finns slutligen en anteckning av Riksrådet och lagmannen Ture Pedersson Bielkes egen hand, som är klart upplysande. Han skriver: "Kalstad och Haketorp äre igen lösta aff Gudmund Persson i tijertzöö". Affären gällde alltså "en gård Kalsta i Ösmo sn i Uppland (fel landskap) och 2 gårdar i Hakarps sn i Småland." Huvudfelet tycks alltså vara att slutstavelsen "sta" och "arp" bytt plats, men saken komplicerades av att Ryning ägde jord i Hackesta i Trögds härad i Uppland. Affären har gått tillbaka sedan Rynings änka gift om sig med Gudmund Persson, alltså efter 1528. Dessutom kan noteras att Ture Pedersson Bielke var svärfar till en sonson till Erik Ryning.

Erik Ryning och Anna Lillie hade fem barn: Märta, Olof, Axel, Nils, Christina.

Av dessa är Nils den mest framträdande. Han var skriven för de båda Hakarpsgårdarna, om honom och om Lillgården skall vi berätta i nästa års krönika.

Utvandrare till Amerika.

Del II

av Ragnar Karlsmo

Den förste

Den förste hakarpsbo som begärde attest för utvandring till Amerika var 23-årige brånerydsdrängen Magnus Månsson-Rosell (1848/1)*. Man kan föreställa sig att prästen blev ganska överraskad, eftersom ju ingen tidigare framställt ett liknande önskemål i Hakarps Prästgård. Pastorn, som ju var en bildad person, hade väl inte kunnat undgå att höra talas om den utvandring, som en tid pågått i Östergötland bl. a. och kanske hade han hoppats att Hakarp inte skulle komma att drabbas av denna nymodighet. Säkerligen kunde han då inte ana hur vanlig den anteckning i kyrkboken skulle bli som denna gång gällde Magnus Rosell: "Utflyttad till Nordamerica".

Magnus var född på gården Månestorp i Svartorp. Fadern hade avlidit när Magnus var 15 år och bouppteckningen visade att vardera av barnen hade att ärva omkring 150 riksdaler. Det var alltså en icke alldeles barskrapad yngling, som hämtade flyttningsbetyget hos pastorn i Hakarp.

Drängtjänster hade han haft flera, så gott som varje 24 oktober hade han bytt husbonde. Han hade således när han 1847 kom till Bråneryd hunnit tjäna dräng på ett flertal gårdar i Svartorp, Hakarp och Järnsås. Hans senaste tjänst i Järnsås var på en av gårdarna i Frövik. Denna gård ligger ju ganska nära Barkeryd och troligen har Magnus gjort bekantskap med barkerydsbor som planerade att resa till Amerika. Massutvandringen från Barkeryd till Texas hör

* Siffror inom parentes innebär att vederbörande person kan återfinnas i den emigrantförteckning som var införd i Hakarps Krönika 1972. Siffrorna utvisar utvandringsåret och hänvisningsnummer.

Detta arbete om emigrationen från vår socken handlar enbart om utvandringen från det område som i våra dagar utgör Hakarps församling. Beträffande folkmängdsuppgifter har det därför varit nödvändigt att frånga officiella siffror för dåvarande socken och räkna fram de siffror som var aktuella för det område som detta arbete behandlar.

till de tidigaste och mera kända utvandringarna och förtjänar därför att omnämnas i detta kapitel.

Redan 1838 kom Sven Magnus Svensson från Lättarp i Barkeryd till Amerika. Han startade en affärsverksamhet i Austin, Texas, en rörelse som blev mycket lönsam och Svensson blev på några år ganska välbärgad. Ekonomiskt sett gick allt honom väl i händerna och han blev en av de mest framgångsrika plantage- och ranch-ägarna i hela Texas. Han ägde milsvida marker, där hans boskap på tusentals djur betade. Han slutade sin bana som bankir 1896 och var då ägare till sex millioner dollars.

Förutom det goda nettot på affärsverksamheten hade han gift sig till en hel del tillgångar, bl. a. ett större antal negerslavar, som han dock sålde då han anade att de snart skulle bli värdelösa. Men stora jordegendomar fordrade arbetskraft och 1847 var Svensson hemma i Sverige och Barkeryd för att förmå släktingar och andra att följa honom till Texas. Han hade dock dålig framgång med värvningen och fick blott med sig sin syster. Året därpå, alltså 1848, avreste dock ett sällskap på 25 personer med Texas som mål. Ledare för denna grupp var bröderna Gustaf och Anders Palm, som var släkt med S. M. Svensson. Avresan skedde i juli månad, men gruppen var inte framme vid slutmålet, Austin i Texas, förrän den 22 november. Alltså efter en fyra månader lång och krävande resa!

Men det sagoskimrande landet skulle snart locka nya skaror. En av de största grupperna reste på försommaren 1867. Det var omkring etthundra unga, friska män och kvinnor som medelst ett extratåg från Forserums station avreste till Göteborg för vidare befordran till Texas. Denna gång tog resan bara 40 dagar, men var ändå full av strapatser och svårigheter.

Denna resa följdes av många flera och den som skötte värvningen i Barkeryd med omnejd var Johan i Långåsa, broder till S. M. Svensson. Det är betecknande att av svenskarna i Texas härstammar de allra flesta från socknarna Barkeryd, Forserum och Malmbäck. Många av utvandrarerna betalade sin amerikabiljett i efterskott genom två års arbete på någon av Svenssons rancher. Däri ligger förklaringen till att så många medellösa pigor och drängar lyckades resa över till "det förlovade landet".

Den första gruppen, den som utvandrade från Barkeryd år 1848, och som uppmärksammats i emigrationslitteraturen, bestod enligt uppgift av tjugofem personer. Vid granskning av utflyttningslängden för Barkeryd 1848 hittar man tretton personer som begärt attest för utvandring till Amerika. Slår man upp motsvarande bok för Järnsås finner man en emigrant och i Lekeryd har prästen antecknat åtta stycken utvandrare. Hakarp bidrager med Magnus Månsson-Rosell och därmed har vi hittat 23 personer som vid denna tid begärt prästbetyg med amerikaresa för ögonen. Släktskap mellan utvandrare från Lekeryd och Barkeryd har konstaterats och attestdatum för gruppen varierar mellan den åttonde och den tjugonde juli.

Det har framkommit att de flesta smålänningarna i Texas fick det bra, men några gick under i det hårda nybyggarelivet och det ovana klimatet. Det var en ständig kamp mot en svår natur, häftiga oväder, naturkatastrofer med torka det ena året och översvämningar det andra. Taggiga kaktusväxter, skallerormar och indianer tog tid att vänja sig vid, inget sådant hade man erfarenhet av hemifrån. Men smålänningar lär ju vara ett segt släkte och man gav inte upp så lätt. Den första tiden förstod de kanske inte vad som var lämpligt att odla, utan försökte med det de var vana vid från Småland. Men ganska snart lärde de sig att odla det som bäst lönade sig i Texas, däribland bomull, ris, majs och sockerrör. De som kunde anpassa sig lyckades i de flesta fall skaffa sig en dräglig tillvaro.

Tillåtet att lämna Sverige (utan särskilt tillstånd) för att bosätta sig i ett annat land, hade det blivit år 1840. Det första decenniet var det dock inte många, som tog vara på denna möjlighet. Gruppen från Barkeryd med omnejd hade länsstyrelsen tydligen inte vetskap om, ty landshövdingen nämnde inget om dessa emigranter, när han i sin ämbetsberättelse för Jönköpings län år 1850 konstaterade att: "ingen inverkan av flyttningshågen ännu förmärkts i länet". Han tillade dock att "utflyttningen skulle kunna få allvarliga konsekvenser om det visade sig att den var betingad av mer än fåtalets äventyrlusta". Till det fåtal emigranter som, enligt landshövdingen, utflyttade av äventyrlusta hörde alltså Hakarps förste utvandrare, brånerydsdrängen Magnus Månsson-Rosell.

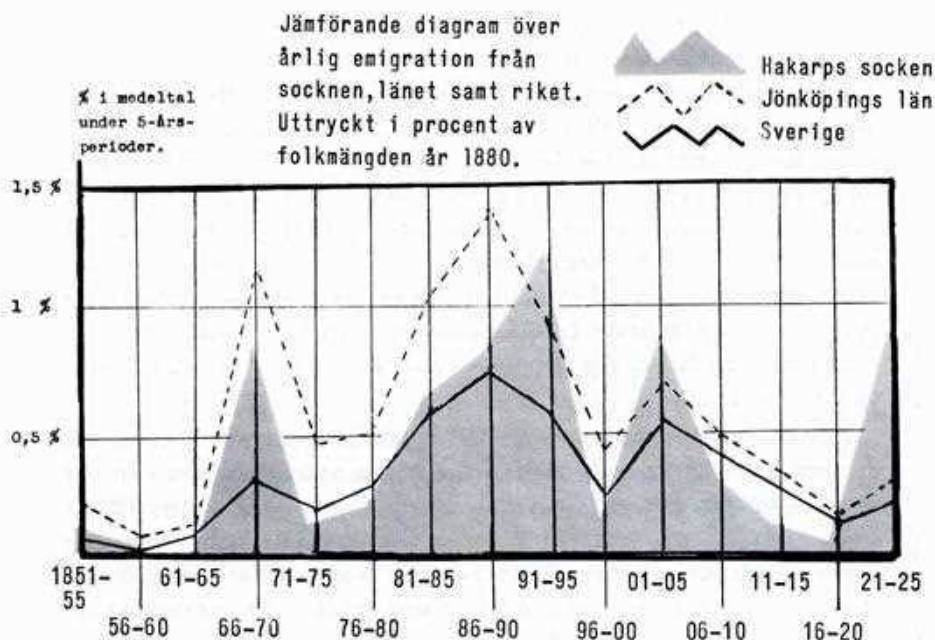
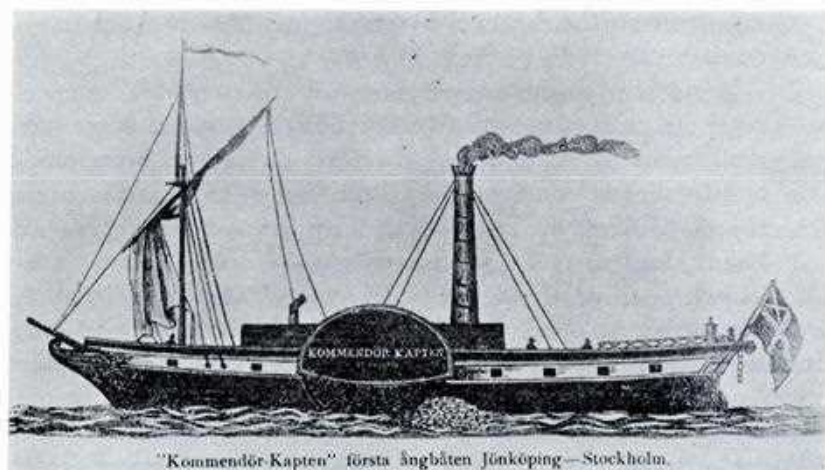

Diagram A

1850-talets utvandring — pionjärtiden.

"Och i varje bygd fanns det många män och kvinnor som åttlydde budet och företog den vanskliga flyttningen till en annan världsdel. Det var de djärvaste som först bröt upp. Det var de företagsamma som fattade beslutet. Det var de oförvägna och tilltagsna, som inte förlikte sig med sin lott i hemorten, som blev de första utvandrarna i sin bygd. De som stannade kvar, de tröga och tvehågsna, kallade dem äventyrslystna." Dessa ord är Vilhelm Mobergs och det finns väl ingen som bättre än han kan beskriva vilka egenskaper de tidigaste utvandrarna måste ha haft.

De svenska utvandrarna under denna period kom i första hand från skogsbygderna — Jönköpings län var under denna tid den viktigaste emigrationsprovinsen — och deras levebröd i Amerika blev i de flesta fallen jordbruk och skogsbruk i förening. Därför slog de sig i regel inte ned på den öppna prärien, utan föredrog

skogsbygden som liknade deras hembygd och därmed även bjöd dem möjlighet att försörja sig på ett sätt som inte var dem främmande. Enligt amerikansk lag såldes all statlig jord vid denna tid till ett fixerat pris, vilket innebar att ett område motsvarande ett svenskt tunnland såldes för cirka sex dollars.

I början av 1850-talet utvandrade ungefär 3000 personer årligen från Sverige, men en stor koleraepidemi i Amerika såges dock ha bromsat invandringen till Staterna och de senare åren på 50-talet kännetecknades av låga siffror i utvandringsstatistiken från vårt land. (Se diagram A.)

Utvandrare från våra trakter hade ju oftast Göteborg till utresehamn. Att komma till västkustmetropolen var vid denna tid — före järnvägsepoken — inte så lätt. En tidning berättade 1852 hur ett sällskap hade slagit sig samman om en skjuts som transporterade deras bagage och småbarn, medan de vuxna utvandrarerna till fots gick efter hästskjutsen sträckan Jönköping—Göteborg. Det var en krävande början på en äventyrlig resa och skribenten kommenterade: *"Att resan till Göteborg sålunda kommer att gå långsamt är naturligt; men tyvärr de komma kanske tids nog till det förlofvade landet dit falska röster och förspeglningar locka dem, om de någonsin hinna dit"*.

Göteborgsresan kunde också företagas med båt via Göta Kanal, Jönköpingsbladet 1853 berättar följande:

Den 9 juni afreste med ångfartyget "Kommendörkaptenen" öfver 100 utvandrare till Göteborg. För det trånga utrymmets skull måste de så godt sig göra lät inqvarteras kring däck, hvilket skedde under mycket skrik från de små, hvilka envist ropade på hemmet. En del af de hitströmmande emigranterna kunde dock ej medtagas hvarföre dessa måste kvardroja till i söndags, då de afreste med ångfartyget "Småland".

Färden över Atlanten företogs vid 50-talets början med järnlastade segelfartyg och resan tog sex till åtta veckor, vid otjänligt väder upp till tre månader, och var mycket ansträngande för passagerarna, ja så påfrestande att många av emigranterna inte överlevde atlantresan. I senare delen av 50-talet förbättrades standarden på segelfartygen och många av dem var inredda speciellt som passagerarfartyg. Vi har hittat en annons i Jönköpings Tidning av den 12 mars 1857 där Göteborgs-redaren Höglund ger sken av att kunna erbjuda god komfort:

Passagerare till Norra Quebeck i Norra Amerika.

I början af nästa månad blifver en utmärkt bekväm och god lägenhet för emigranter härifrån till Quebeck med snabbseglande briggen Christiane, första classens fartyg fört av norske kaptenen L. Isaksén, som är en human, pålitlig och redlig man, förbinder sig att från Quebeck ledsaga passagerarna 200 svenska mil inåt land, om så begäres, och kunna passagerarna med denna lägenhet påräkna all den assistans, som billigast kan begäras. I Jönköping lämnas underrättelse af Herr Jakob Berg.

Bland de emigranter som under 1850-talet seglade över Atlanten befann sig också några från Hakarp. Från Brunstorp utvandrade ogifte lantbrukaresonen P. A. Nilsson (1852/1). I likhet med flertalet av de första utvandrarerna kom han från ett någorlunda välbärgat bondehem. För en bonde var det ju relativt enkelt att köpa amerikabiljett till sonen eller dottern. Genom att sälja en ko, som ganska snart kunde ersättas med ett uppväxande ungdjur, var det möjligt att skaffa fram kontanter, samtidigt som emigrationen gjorde att hushållet fick en mun mindre att mätta.

Den första familjeutvandringen från Hakarp inträffade 1854 då familjen Johan Berglund (1854/1) sålde sin gård i Björstorp för att emigrera till Amerika. Makarna Berglund var båda kring 50-årsåldern och kanske väl gamla för att själva påtaga sig ett mångårigt arbete med att odla upp ett nybygge i Staterna, men de väntade sig säkert god hjälp av sina barn, 20-årige Johan Vilhelm och 18-åriga Johanna Vilhelmina. Kanske var det just för barnens skull som makarna Berglund bestämt sig för att utvandra. De avträdde gården just den 14 mars, som ju sedan gammalt är den dag då gårdar byter ägare och därmed hade för första gången en gård i Hakarp sålts på grund av att ägaren skulle utflytta till Amerika.

1860-talet, missväxt i Småland, gratis jord i Amerika.

Från amerikansk sida ökade man under 1860-talet propagandan för att få över européer som var villiga att odla de stora bördiga områden som ännu låg obrukade. En ny lag, Homestead-lagen, trädde i kraft 1862 och innebar att var och en som erbjöd sig att bruka jorden fick sig tilldelat ett område på 160 acres (130 tunnland) att odla i fem år. Därefter blev han ägare till marken, sedan han betalat en mindre lagfartsavgift. Homestead-jorden låg till stor del mellan floderna Mississippis och Missuoris övre lopp, i rena vildmarken och var mestadels mycket bördig. Tillgången på jord enligt dessa villkor varade fram till omkring 1890.

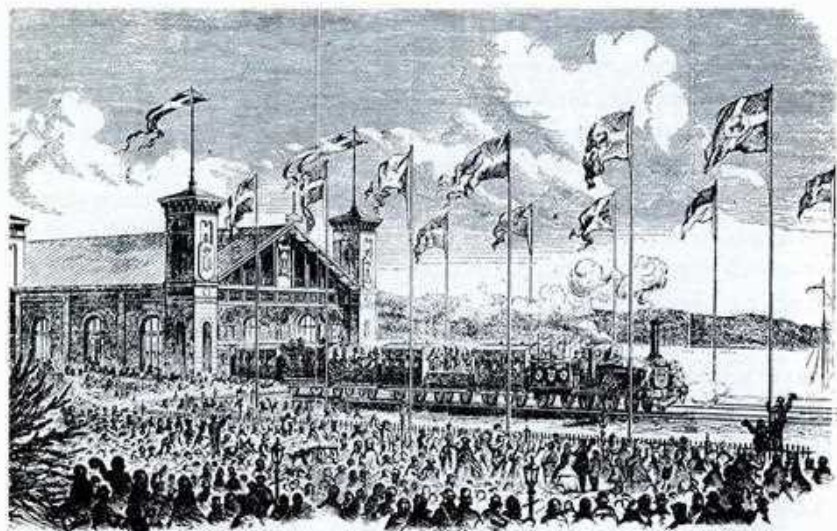
Det är lätt att förstå, att ett sådant erbjudande lockade många torpare i Hakarp, som fick göra tre eller fyra dagsverken i veckan utan annan ersättning än rätten att för egen del odla ett stycke stenig mark i gårdens utkant och förmånen att få bebo en liten dålig, ibland nästan fallfärdig torpstuga. Tänk att till skänks få ett område lika stort som gården Gunnestorp i Hakarp och därtill alldeles fritt från sten. Flera unga torparfamiljer i vår socken reste över till Amerika och fick gratis jord, men ännu flera gick och drömde om en farm i Staterna utan möjlighet att någonsin kunna förverkliga sina drömmar.

Avståndet mellan de olika provinserna i Amerika kunde vara väldigt stora och utan de goda kommunikationerna som fanns i Amerika, i form av flodångare och järnvägar, hade nog de bördiga jordarna ute i Minnesota och Iowa förblivit obrukade. Även här

hemma i Sverige hade man påbörjat järnvägsbyggandet och därigenom skapades många arbetstillfällen inom landet, samtidigt som de genom tågtrafiken förbättrade samfärdsmöjligheterna gjorde det lättare att nå utresehamnen för de som ämnade emigrera. I Jönköping invigdes Södra Stambanan 1864, möjligheterna för traktens utvandrare att komma till Göteborg förenklades avsevärt och bidrog väl också till att utflyttningen ökade. Jönköpingsbladet av den 13 juli 1865 skrev följande: *"Det går nu knappast en vecka förbi utan att man får se den ena hopen utvandrare efter den andra passera härigenom för att begiva sig till Amerika. Så t. ex. afreste åter i går förmiddag med ordinarie tåget till Göteborg över 100 utvandrare, alla unga och raska, af vilka ensamt omkring 60 voro från Svenarums socken."* Den 24 mars 1869 avgick från Jönköpings Central ett tåg bestående av två lokomotiv och sextiofem vagnar lastade med emigranter som via Göteborg skulle resa till Amerika.

I regel var de svenska tidningarna motståndare till emigrationen. Jönköpings Tidning talade klart och tydligt om att: *"de skulle införa alla berättelser från Amerika som kan tjäna att bringa emigranterna till moget övertvägande, innan det är försent"*. Det radikala Jönköpingsbladet däremot såg gärna utvandringen som en yttring av missnöjet med regimen och uttalade sig oftast samhällskritiskt. I juli 1865 kunde man läsa följande kärnfulla ord:

Det är en i sanning sorglig syn att skåda dessa skaror av landets kärnfriska allmoge övergiva en fosterjord, som så väl behöver dess krafter, och i synnerligast har i år utvandringslusten gripit starkt omkring sig, utan att man beklagligt nog förmår att hämma densamma, ty såsom en korrespondent yttrade *"det är inte nog att i kungörelser utfärda några varningar, som man misstror, några beskrivningar av det mödosamma livet därborta, vilka man ej läser. Nej det onda — ty ett ont är det för fosterlandet — som alldeles icke har för stort förråd av armar — måste uppräckas kraftigare och med rötterna. Låten I statsideologer, en verklig frihetens hälso-givande elixir genomströmma samhällskroppens alla pulsar och ådror, vräken ner de oberättigade privilegierna, vare sig de innehavs av bördens, religionens eller börsens män, given arbetet den rätta platsen, som det tillkommer inom samfundet,*

I Jönköping invigdes stambanan 1864 och därmed ökades möjligheterna för utvandrare från Hakarp att komma till Göteborg.

tillse att "selfmaden man" icke tillbakasättes för den först kommande guldgalonerade adelspojke, förfogen så, att ej en i livet och vetenskapen oförfaren prästgesäll vågar nedslunga förbannelser över det fria tänkandet och ej aktar andra tröskätt än dem han själv lärt av andra, då däremot all sann religion måste vara en frukt av människans inre utveckling. Skaffa sanning åt satsen om allas likhet inför lagen, ja vill man i grund hämma emigrationen, som i år tycks vilja antaga ofantliga proportioner, större än någonsin, då måste man sträva att göra det europeiska samfundet likt det amerikanska, med arbetets ära, rätt och frihet för alla, med jämlikhet för alla."

Vi som läser detta hundra år senare har väl alla samma uppfattning om de "oberättigade privilegierna" som Jönköpingsbladets radikale medarbetare hade. Men tiderna och synsättet har ju förändrats och det är väl ganska troligt att vissa tidningsläsare på den tiden reagerade kraftigt mot skribentens frispråkighet.

Resan över Atlanten blev, samtidigt som den förbilligades, mindre äventyrlig och tidskrävande sedan rederierna hade satt in

snabbgående ångfartyg. Flera utländska rederier, många med ombud i Jönköping, konkurrerade med varandra om att bjuda bekvämast överfart. År 1868 t. ex. innehöll flertalet nummer av jönköpingsstidningarna annonser från redare som befordrade emigranter via Hull och Liverpool till New York eller Quebec. Resan, som tog 10 à 12 dagar, kunde man få för 140 kronor per vuxen person och om man tar i beräkning att kontantlönen för en dräng (plus mat och logi samt ett par stövlar etc.) var 100 kronor per år, får man en någorlunda klar bild av resekostnaden.

Som alla vet drabbades Småland 1867 och 1868 av en svår missväxt, vilket gjorde att de som normala år hade det svårt, kom att lida verklig nöd. Många av dem som på något sätt kunde skaffa fram kontanter köpte amerikabiljett för sig själva och familjen. Emigrationssiffrorna för de båda nödåren liksom för åren närmast efter, blev mycket höga i de områden som hade drabbats hårdast av missväxten. Till de hårt drabbade områdena hörde dock inte Hakarp, men utvandringen från vår socken var likväl ganska kraftig, vilket tyder på att även hakarpsborna hade haft kännning av de svåra åren. (Se diagram A.)

En del av de svenska utvandrarpionjäreerna lät nu brevledes höra av sig och deras i regel positiva syn på sitt nya land gjorde att många förut tveksamma lockades över till Amerika. Om brevskrivaren var en pålitlig bror eller annan nära släkting, som kunde ordna ett arbete och som kanske också var villig att förskotta biljettpengarna, fordrades mycket starka skäl för att stanna hemma i det fattiga Sverige.

Hur tidiga hakarpsemigranter brevledes lockade och ekonomiskt hjälpte sina syskon över till Amerika visar tydligt exemplet med syskonen Ljungqvist från torpet Sjöbacken nere vid Vätterstranden. (Se artikeln "Ett amerikabrev" i Hakarps Krönika 1972.)

Av övriga hakarpsbor som reste över Atlanten på 1860-talet kan nämnas 55-åriga torparen Magnus Holmström (1866/6) på Lilla Kleven som utflyttade tillsammans med 15-åriga sonen Johan Magnus (1866/7). Hustrun däremot stannade kvar hemma på torpet. Om det var meningen att hon skulle komma efter till Amerika när far och son hade hunnit ordna det för sig är inte lätt att avgöra, men tre år därefter kom pappan Holmström hem till

sig på torpet Rydsberg hos sin syster, som var änka. I Amerika hade han väl knappast nyttjat täljkniven till att skära guld med. ty i kyrkboken från 1890 står antecknat: "har vistats i Amerika 1867—82 — Fattig". Brant avled 74 år gammal på Rydsberg, Ingelycke.

På Höggärdet bodde landstingsmannen Arvid Johansson, han och hans hustru hade inte mindre än nio barn. Av dessa emigrerade tre söner till Amerika, de tog sig namnet Hedrén. Sonen Anders Johan (1866/4), som var född på Läxarp utflyttade som 20-åring på våren 1866. Han slog sig ned i Seattle, Washington och till yrket blev han tunnbindare. Hans hustru som skänkte honom fem barn hette Elisabeth Olivie Edvall. Anders Johan Hedrén dog 1918, 72 år gammal. — — — Carl Viktor Arvidsson-Hedrén (1880/7) utvandrade på hösten 1880. Han var född på Smedstorp under den tid då fadern arrenderade denna gård. Han bosatte sig i Chicago och försörjde sig som pianostämmare och som försäljare av musikinstrument. Han var gift med Emma Cristina Svensson från Jönköping och de hade fem barn. — — — Arvid Johansson hade också en son som hette Henning Axel (1888/23), han utflyttade till Amerika år 1888 och bosatte sig även han i Chicago, där han var anställd hos Chicago Telephone Co. Han var gift med en flicka från Askersund som hette Hilma Eriksson, de hade ett barn.

Torparen Sven Jonasson och hans hustru Maja Stina, född Kröjs, bebodde och brukade torpet Fintorp under Råmmarp. Att brottas med de steniga tegarna runt torpet och dessutom göra dagsverken på Råmmarp krävde säkert goda kroppskafter. Kanske hade Sven inte så god fysik, eller kanske hade han under kampen för tillvaron slitit ut sig, ty när han var femtio år kallades han i husförhörslängden för inhysseshjon. Denna beteckning innebar att han inte längre var arbetsför och det är väl troligt att hans barn utförde de dagsverken som ägaren till Råmmarp hade rätt att fordra av torparen. Barn var kanske det enda de båda makarna på Fintorp hade gott om, inte mindre än sju stycken hade de hunnit skaffa sig. Tre av deras barn utvandrade till Amerika och det är anledningen till att Sven Jonasson och hans familj omtalas i denna berättelse. 28-årige sonen Sven Johan emigrerade 1868 och året därpå reste en annan son, 26-årige Carl August. Dottern Johanna

Mathilda, 20 år gammal, reste över till sina båda bröder på andra sidan Atlanten år 1870. Det har lyckats oss att spåra upp de tre syskonen, som för övrigt hade ändrat efternamnet till Lyckman, de hade slagit sig ned i Texas alla tre. År 1918 utkom i Amerika en bok som hette "Svenskarne i Texas" och i den kan man läsa bl. a. om de tre syskonen Lyckman från Fintorp, Råmmarp. Vi citerar direkt ur boken:

Sven Johan Lyckman och hans hustru Clara, född Stark, voro de första svenska settlare i New Sweden-kolonien och slog sig ned där 1874. De ägde ett par hundra acres land norr om där New Sweden-församlingens kyrka är byggd. Allt var i prärie. Inga inhägnader. Cowboys och kreatur voro då herrar på prärien. Men de kämpade sig igenom nybyggarelivets besvärligheter och fingo se ej så liten frukt av sin möda. Samhället utvecklade sig, kyrka byggdes, skolhus uppfördes, vägar anlades, träd planterades omkring boningshusen, ödemarken började blomstra. I deras hem uppväxte en frisk och livskraftig barnaskara, som nu är spridd, i de olika svenska samhällena i Texas och som är en heder för föräldrarna.

Sven Johan Lyckman föddes i Hakarps socken, Småland, 1840 och hans hustru i Bälaryd, samma provins, 1847. Båda emigrerade till Amerika 1868 och kommo först till Austin, Texas.

De ingick äktenskap 1870. Deras barn äro: George, Villie, Svante, Ida, Edla, John, Teodor, Anna och Artur.

Sven Johan Lyckman avled i New Sweden 1894 och hans hustru dog under ett besök hos sin dotter i Sprinkle, Texas, år 1914. De är begravna i New Sweden.

Lyckman beskrives som en man med sund omdömesförmåga och framsynt blick. Under daningsperioden, då samhället och kyrkan uppbyggdes och utvecklades, gick det ofta hett till på nyodlingarna i New Sweden. Vid kyrkostämmorna i synnerhet utkämpades mången batalj — i ordfyndighet naturligtvis. Vid en sådan stämma skulle det bestämmas om tillbygge av kyrkan, ty den var för liten för folkmängden. En del av stämmobesökarna ville bygga till kyrkan på västra ändan, en annan på den östra. När man ej syntes kunna ena sig om saken,

lär Johan Lyckman ha kommit med följande förslag: "Jag föreslår att vi sågar av kyrkan på mitten och bygger till den där".

Fru Lyckman var av naturen gladlynt och spridde solljus omkring sig i hemmet och samhället. Hennes tid och krafter räckte till ej blott för hemmet, utan även för andra.

Dessa första banbrytares minne skall länge leva inom det samhälle, där de nedlade sin livskraft.

En så målande beskrivning av Fintorpasonen trycktes alltså år 1918 ute i Texas. Beträffande hans broder Carl August kan man läsa följande i samma bok:

Carl August Lyckman i Manor är en av de äldste nu levande settlarna i denna del av staten Texas och var tillsammans med brodern, Sven Johan Lyckman, den förste, som bröt mark i New Sweden samhälle, som då var känt under namnet "Knight Ranch".

I Hakarps socken, Jönköpings län, föddes Carl August 1843. Föräldrarna voro Jonas Jonasson och Maja Stina f. Kröjs, torpare under fanjunkarebostället Råmmarp. År 1869 utvandrade Lyckman, då en ung man, till Amerika med Austin Texas som mål. Här fann han först sysselsättning med jordbruk hos Mr Johannes Monson och arbetade för månadslön blott fjorton dagar, innan han började arrendera land av Mr Nelson Rector. Efter tre år som arrendator hade han gjort nog besparingar att köpa sin första lantegendom i New Sweden. Med åren förbättrades ekonomin alltmer och mera land inköptes, uppbröts och bebyggdes, så att Lyckman för tolv år sedan kunde draga sig tillbaka från lantlivet som en förmögen man. Med sin hustru är han nu bosatt i Manor. Makarna voro bland de första som förenade sig med svenska metodistförsamlingen i Austin under pastor Charnquists första tid och ledareskap där. Sedan har de haft sitt medlemskap i Decker och Manda.

Lyckman gifte sig kort efter ankomsten till detta land och hans nu åldriga maka har stått troget vid hans sida i ve och väl under årens lopp. Av elva barn äro fem döda. De övriga äro döttrarna Amanda och Josephina samt sönerna John, Walter, Luther och Wessley.

Carl August Lyckman och hans hustru.

Sedan dessa rader skrevs om Carl August har nu nära sextio år förflutit och kanske har hans efterföljare ökat med flera generationer Lyckman. Man kan väl gissa att de har slutat tala svenska språket och de yngre av dem har väl kanske inte hört talas om Fintorp, det steniga torpet i Hakarp.

Dottern på Fintorp Johanna Matilda Lyckman gifte sig i Texas med en Huskvarna-pojke och deras levnadsöden är också nedtecknade i samma förnämliga bok:

Johan Alfred Gillberg och hans hustru Johanna Matilda f. Lyckman, äro båda döda, men de tillhörde gamla välkända settlare i Travis och Williamson counties och bidrogo med osjälvisk uppoffring till nya samhällens och kristna församlingars bildande. De voro båda födda och uppvuxna i Småland, han i Huskvarna, där han först såg dagens ljus 1845, och hon i Hakarp, 1850. Som emigranter lämnade de båda sina respektive hembygder år 1870 och styrde med flera andra sin färd till Austin, Texas. Här ingingo de äktenskap året därpå, satte bo och började med lantbruk för sin bärgning. Omkring Austin arrenderade de land bortåt femton år och flyttade sedan därifrån till Williamson county vid San Gabriel-floden, där

familjen bodde i fjorton år. År 1900 köpte Gillberg en lantegendom invid Hutto, brukade den omkring åtta år och flyttade sedan till staden och utarrenderade platsen. Här bodde makarna i eget komfortabelt hem, tills han slutade sin jordevandring 1915 och hon 1918.

Deras barn som alla är gifta äro: Axel, John, Carl, Alma och Ida. Gillbergs voro med de första som ingick i metodistförsamlingen i Austin, då den bildades av pastor C. Charnquist. De voro alltid trogna och verksamma inom denna kyrka och uppoftande för verksamhetens framgång.

Från Läxarp utflyttade Carl Fredrik Johansson (1869/1) med hela sin familj, sammanlagt sex personer och från Hulustorp reste Johan Magnusson (1868/8) med hustru och två små barn. Från Sörängen i Ammarp emigrerade skomakare Svensson (1869/15) med hustru och ettårig dotter. Från Torpängen utvandrade Matilda Ljungqvist (1869/12) med make och två små barn. Alla dessa utvandringar med små barn i familjen skedde säkert inte av äventyrslystnad, som myndigheterna ville påstå. Nej de var säkert frukten av långa överläggningar mellan makar och andra släktingar. För en ansvarskännande familjefader verkade nog emigrationen vara den bästa lösningen, så länge man hade nödåren i färskt minne. Ingen visste ju då att sextiotalets missväxtår inte skulle komma att följas av flera nödår.

Ett problem för sig var att många utvandrade utan att meddela pastorsexpeditionen, med andra ord: de rymde. Kyrkoherde Almqvist i Hakarp antecknade år 1869 att 22 personer hade utflyttat till Amerika samt tillade: "utöver dessa har ytterligare 15 personer utvandrat utan att uttaga flyttningsbetyg". Året 1869 var dock det sista året man med lätthet kunde sticka iväg utan papper. Då trädde nämligen en lag i kraft som ålade utvandrareagenten att skriva ett kontrakt med emigranten. Detta kontrakt skulle sedan visas upp för polisen i utresehamnen, tillsammans med prästbetyget. Bestämmelsen kunde dock kringgåas genom att emigranten reste till någon norsk eller dansk hamn, där man utan att visa prästbetyg kunde lösa Amerikabiljett. Många gånger fick hakarpsprästen skriva i husförhörslängden: "rymt till Amerika".

Från Hulustorp reste Johan Magnusson med bustru och två små barn.

1870-talet — måttlig utvandring.

De två första åren på 70-talet förekom fortfarande ganska livlig emigration, men därefter inträdde en period med låga siffror i utvandringsstatistiken. Orsaken till nedgången var väl att det i Sverige hade blivit något bättre tider med ökad åkerareal, goda skördar samt ett bättre inkomstläge för löntagarna. Samtidigt hade Amerika drabbats av stagnation i affärslivet som resulterade i dåliga konjunkturer med stor arbetslöshet. Jönköpings Tidning varnade redan 1868 för arbetslösheten på andra sidan Atlanten och uppmanade eventuella emigranter till moget övervägande i följande ordalag: *"Därför, hören en landsmans goda råd: Uppgifven all tanke på detta förlofwade land, åtminstone för närvarande ty väl bit öfverkomna skolen I säkert i Eder ångest få skäl utropa: hwad hade min son på galejan att göra"*.

Efter en så allvarlig maning kan man ju tänka att var och en skulle ta sig i akt. Faktum är att emigrationen verkligen minskade, kanske till stor del för att tidningarna oftast varnade för tanklös utflyttning.

Det goda hade emigrationen fört med sig att dagsverkslönerna för de hemmavarande ökade och landshövdingen skrev i sin femårsberättelse: *"Den starka utvandringen af ungt arbetsfolk och tjänste-*

hjon kommer otvivelaktigt att, åtminstone i de trakter af länet, från vilka utvandringen skett i större antal, leda till förhöjning af dagsverkslöner och årslönerna".

Att landshövdingen ansåg höjning av dagsverkslönerna som något skadligt och betänkligt kan man läsa mellan raderna. Dock är det väl ganska säkert att dagsverkskarlarna och -kunnorna tyckte att höjningen var ett steg i rätt riktning. I en tid då fackföreningar och kollektivavtal inte existerade var ju ersättningen för utfört arbete helt beroende av tillgången på arbetskraft. Säkert bidrog den högre dagspenningen till att minska utvandringslusten. Järnvägsbyggande och stora skogsavverkningar gav också tillfälle till relativt goda inkomster hemma i Sverige.

Trots höjda löner i Sverige låg dock de amerikanska lönerna fortfarande betydligt högre. År 1872 omtalas att en industriarbetare i U.S.A. tjänar mellan en och två dollars om dagen (en dollar = 3: 25 kr.), motsvarande inkomst vid t. ex. Husqvarna Vapenfabrik torde inte ha uppgått till mer än 1: 85 kr. Dock följer ett litet tillägg till uppgiften om dagsinkomsten i Staterna: "De som tjänar en dollar per dag kunna nätt och jämt försörja sig". Därav kan man förstå att levnadskostnaderna i U.S.A. var betydligt högre än i Sverige.

Att arbetslösheten i Amerika inte hade hunnit bli så stor i början av 70-talet framgår av en annons i Jönköpings-Posten i april 1872:

Emigranter.

Undertecknad hemsänd af New Jersey Midlands Jernvägs-kompani för att engagera 600 jernvägsarbetare för detta kompani, återvänder till Amerika Fredagen den 3 maj 1872 och kunna alla som vill åtfölja mig påräkna att genast vid framkomsten till Newyork erhålla stadigvarande arbete. Brev åtföljda af postporto besvaras med omgående av undertecknad eller Frans Pettersson, Göteborg, vilken herre kommer att befordra mig och sällskapet till Amerika. OBS! arbetet pågår en timmes väg från Newyork.

Gustaf Åkerström
arbetsförman från Amerika
Skillingaryd—Klevshult

Annonsen avslutades med uppräknig av namnen på ett stort antal personer som Åkerström redan hade förmedlat till Amerika. Huruvida "arbetsförmannen från Amerika" lyckades få ihop 600 blivande rallare är oss obekant, men det är väl möjligt att många följde Gustaf Åkerström till New York. Den 29 april avreste nämligen 500 emigranter från Jönköpings Central och avresedatum tyder ju på att de skulle med samma fartyg som omnämndes i annonsen, man kan ju gissa att många av dem skulle jobba åt New Jersey Midlands Jernvägskompani.

Den mest kände värvaren av immigranter till Minnesota var utan tvekan överste H. Mattson. Han representerade Lake Superior & Mississippi Jernvägskompani. De amerikanska bolag som planerade att bygga järnväg fick av myndigheterna mark gratis, inte endast vad som behövdes för banans sträckning, utan även ett avsevärt område kring järnvägslinjen. Dessa marker såldes till nybyggare för en hygglig penning och på förmånliga avbetalningsvillkor. År 1872 gav Mattson ut en skrift på svenska där han på järnvägsbolagets vägnar utbjöd mark och den skriften verkar både saklig och trovärdig. Han berättar om sjukhus, skolor och kyrkor, han talar om att det enda sädesslag som begagnas till bröd är vete. Han skriver att: "ingen behöver sakna god och tillräcklig föda, äfven den fattigaste kan med sådan lätthet skaffa sig denna, att man gärna kan säga, att brödbekymmer vet man der icke utaf". Minnesotas befolkning betecknar han som arbetsamma, nyktra, laglydiga, socialt jämlika och djupt religiösa, de har också den största tolerans för andras åsikter. Skatterna är låga och inga särskilda onus vidlåder jorden, varken i form av knekteunderhåll eller kyrkotionde.

Marken såldes för 5 dollars per acres, vilket gör att en liten gård på t. ex. 32 svenska tunnland såldes för 200 dollars (= 650 kronor). Avbetalningarna var fördelade på åtta år med lägre kostnad de första åren. I det nämnda exemplet varierade årskostnaden för ränta och amortering mellan 18 och 41 dollars (= omkr. 60 respektive 135 kronor). Efter 8 år var gården betald och farmaren ensam ägare av marken. Som jämförelse kan nämnas att en dränglön i Sverige uppgick till 125 kronor per år plus mat och logi, i Amerika var motsvarande lön tre gånger så stor.

Kring 1873 drabbades Amerika av den lågkonjunktur som för flera år framåt skulle bromsa den svenska emigrationen. År 1877 t. ex. utvandrade inte mer än 260 personer från vårt län. Man kan bläddra igenom en hel årgång av Jönköpings-Posten utan att hitta en enda annons om amerikaresor. Däremot kunde man ofta läsa notiser om återvändande svensk-amerikaner och landshövdingen ifrågasatte om de inte kom hem på grund av brustna förhoppningar, men tillägger för säkerhets skull: "att denna fråga är svår för Konungens Befallningshavande att bedöma".

Hakarps utflyttningssiffror för 70-talet är avsevärt lägre än länets siffror och något lägre än genomsnittet för riket. (Se diagram A.) Förklaringen till detta är svår att finna. Möjligen kan det ha berott på ån som med sina energigivande vattenfall gjorde att bygden blomstrade. Stensholms Pappersbruk med 121 anställda år 1870 var fullt jämförbar med Vapenfabriken, som hade ungefär lika många arbetare. Två så stora industrier plus ett par mindre utmed Huskvarnaån gjorde ju att inte alla i socknen var beroende av jordbruket. Pappersbruket lär förresten ha expanderat och nyanställt en del personal just i början av 70-talet.

Av Hakarps utvandrare under detta decennium kan man observera 47-årige arbetskarlen Anders Magnus Jönsson (1870/7) som avvek till Amerika 1870. Hans son Johannes (1870/1) hade rest några månader tidigare och dottern Helena (1871/7) utvandrade året därpå. Innan amerikafebern kom till familjen bodde de på Dungen under Hakarps Säteri, men sedan sonen mannen och dottern rest fick hustrun flytta till fattigbostaden Bäckastugan vid Ingelycke. Där bodde hustrun Maja Jönsson i 16 år tills hon 1886 avled utan att ha fått återse maken.

Det första gjuteriet vid Ebbes startades av två bröder Engberg från Sundsvall. Rörelsen var väl inte så vinstgivande och nedlades. Äldste sonen till en av gjuteriiddkarna, 21-årige Johan Engberg (1879/4), utvandrade till Amerika 1879. Tre år senare reste hans tre syskon (1882/3.4.5), också med U.S.A. som mål. De var skrivna "på socknen", vilket innebar att bostadsorten var okänd för prästen i Hakarp. När Johan kom till Amerika fick han först anställning som handelsbiträde i Chicago, därefter arbetade han på ett hotell i Brooklyn, Newyork. Efter ett år i hotellbranschen flyt-

tade han till Minneapolis där han var anställd i affär. År 1890 startade han eget företag i speceribranschen, efter två år sålde han rörelsen och flyttade till Cambridge där han arbetade i grosshandelsföretag i tio år. Han var mycket politiskt intresserad och tillhörde det republikanska partiet. Han beskrevs som djärv och framåt i sina idéer. År 1902 blev han föreståndare vid Isanti lagfartskontor, han gjorde sig känd som en skicklig lagfartsregistrator.

Engberg gifte sig 1886 med Hilda Johnson, som var född i Sverige och kom till Amerika 1880, de fick fyra barn.

Johans far, Olof Engberg, gjuteriägare i Ebbes bl. a., kom till Förenta Staterna 1887. Han bosatte sig i Minnesota och beskrives som en man i goda ekonomiska omständigheter, han gjorde goda affärer i glasbranschen, han ägde ett sågverk och han handlade med virke. Vid sidan av sitt arbete var han verksam som predikant. Av hans tretton barn bosatte sig fem i Amerika.

Det tidigare omnämnda bokverket, Svenskarne i Texas, omnämner också Frans Gustaf Svensson från torpet Skogen under Råmmarp:

F. G. Svenssons liv och verksamhet är så förknippad med Deckers samhällshistoria, att det synes oegentligt att se hans levnadsteckning i förening med Austin. Men likt många andra har han på äldre dagar slutat upp med lantbruk och flyttat till staden. Lantbrukare mest hela sitt liv, har han prövat såväl nybyggarlivets mödor som väl ordnade samhällsförhållandens bekvämligheter, och med sitt varma intresse för både kyrka och samhälle har han gjort en betydelsefull insats för det goda bland svenskarna i Travis county under sin levnadsdag. Men även en så kraftig och verksam man som Swenson måste en dag på grund av tidens flykt se sin kraft avtaga och draga sig tillbaka från det rastlösa verksamhetslivet.

Frans Gustaf Swenson föddes i Hakarps socken, Småland, 1847 och är son till byggmästare Johan Svensson. I Sverige arbetade han några år på landet, varefter han 1870 slöt sig till det stora emigrantsällskapet och begav sig till Texas. Sina första tre år tillbringade han på Ben Townsends lantegendom i Govalle, nära Austin, eller som han själv säger, tills han började förstå att det fanns bättre utsikter för en fattig smålänning

i Amerika än att tjäna dräng på landet. Och med småländsk ihärdighet startade den unge Swenson på egen hand. Swenson började sin bana som lantbrukare på Epprights stora lantegendom vid Manor, där han arrenderade i fem år. Vid denna tid blev en vacker sträcka land erbjuden till salu utmed Gilden och Walnut Creeks eller där nuvarande Decker samhälle är beläget. Ett tiotal svenskar, visserligen icke mycket bemedlade med desto mera förhoppningsfulla, beslöt då att börja ett nytt samhälle och köpte 100 acres vardera. Swenson var bland dessa. Det var år 1878. Detta land ansågs då blott dugligt för kreatursskötsel, men smålänningarna skulle visa annat. Visserligen var första året ett torkår, men tjänligare väderlek och ihärdig arm gjorde, att här i denna kuperade trakt uppblomstrade ett vackert och rikt samhälle som i allt gjorde heder åt dess grundläggare. Här ägde Swenson ett par vackra egendomar, vilka han sålde, varpå han flyttade till Austin 1916. Den ena av dessa gårdar äges av sonen Robert Swenson.

Samma år och i samma sällskap som Swenson kom med till Texas, följde också Anna Maria Sjöberg, som år 1872 blev hans maka. Hennes föräldrahem var i Nässjö, där hon föddes 1853. Föräldrar och syskon kommo sedan till detta land. Hon arbetade för sin biljett hos en familj i Lampasas, Texas, men flyttade sedan till Austin. I familjen är åtta barn, fem söner och tre döttrar, alla gifta och med eget hem på landet.

När man läser denna och andra levnadsberättelser om hakarpsbor som utvandrat, lägger man märke till hur bra alla emigranter lyckades i sitt nya land. De har genom ihärdigt arbete fått vildmarken att blomstra och samhällena att utvecklas. Fattiga torparepojkar från Hakarp har genom svett och möda blivit ägare till lantegendomar i U.S.A. som om de varit belägna i Hakarp skulle räknats bland socknens största. Så snart arbetet med nybygget tillät såg de som sin angelägna uppgift att bygga skola och kyrka. De i Sverige politiskt omyndiga jordbruksarbetarna var med om att bygga upp nybyggarsamhällena från grunden. Deras namn nämndes med aktning och respekt. Andra svenskar hamnade i andra verksamhetsområden än jordbruket och även de förefaller att ha vunnit framgång i sitt nya fosterland.

Självfallet fanns det många emigranter från Sverige som hade svårt att anpassa sig till natur och klimat. Många hade väl hemlängtan, men saknade pengar till en sverigebiljett. En del hade inte förmånen att ha en god hälsa. I Jönköpings Tidning den 1 oktober 1873 fanns en dikt införd, skriven av en svensk emigrant som låg svårt hjärtsjuk i en stad i Amerika. Den dikten får representera alla de som hade besvär med hemlängtan, sjukdom eller av andra orsaker inte kunde anpassa sig i den "nya världen".

MIN FOSTERBYGD

*O Fosterbygd! till dig min tanke ilar,
när natten runt kring fästet stjärnor strör,
ty minnet som vid kända ställen hvilar,
ej bleknat har och ännu mindre dör.
Det sammanvuxit med mitt eget hjärta
och ger mig glädje och tillika smärta.*

*När stormens vindar öfver slätten fara,
jag ser blott präriegräset buga sig.
Men O, när jag mig tänker hemåt bara
och ser de gröna skogar framför mig
och hör hur vinden smeker granens toppar,
af sällsam glädje då mitt hjärta hoppar.*

*Skall väl för mig den dagen nånsin randas
då jag får hälsa forna vänners lag?
Skall mer jag lyssna till, hur ljudet blandas
af forsars fall, med hamrars tunga slag?
Skall jag få höra hur i sommarkvällen
än trasten sjunger på de gamla ställen?*

*Så frågar jag, men svaren bliva korta,
de hvilar nu uti min Faders råd!
Han svarar blott: De åren äro borta,
kanhända snart du får ett annat båd
som löser dig från tunga jordebandet
och kallar dig till rätta fosterlandet.*

Vår vädjan om bidrag från krönikans läsare har hörsammats, vi kan därför i år servera två artiklar från läsekretsen.

Vi tackar Doris Johansson för hennes berättelse om de två syskonen som utvandrade från Södra Glasberga. Vi tackar också för de trevliga fotografier som Doris välvilligt ställde till vårt förflöende och som fick illustrera emigrationsavsnittet i förra årets Krönika.

Elam Linder skall också ha ett hjärtligt tack för bidraget om Per Alfred Pettersson.

Alla upplysningar eller berättelser om hakarpsemigranter mottages fortfarande med tacksamhet.

ÄLDERS- och KÖNSFÖRDELNING BLAND HAKARPEMIGRANTERNA

År	Totalt	Män	Kvinnor	0-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-60 år	61-70 år	71- år	? år
1848-60	6	4	2	—	2	1	1	1	1	—	—	—
1861-70	54	30	24	11	7	23	6	3	1	—	—	3
1871-80	22	15	7	2	4	13	2	—	—	—	—	1
1881-90	95	62	33	17	18	47	8	2	—	2	—	1
1891-00	90	53	37	14	34	32	3	3	2	—	2	—
1900-10	79	54	25	6	37	30	5	—	—	—	—	1
1911-20	14	7	7	1	8	2	2	—	—	—	1	—
1921-25	56	44	12	9	11	32	2	2	—	—	—	—
Summa:	416	269	147	60	121	180	29	11	4	2	3	6

Tabell B

KÄLLFÖRTECKNING till detta avsnitt:

Ljungmark: Den stora utvandringen.

Oblén: Från fars och farfars tid. En krönika om Småland.

Severin: Svenskarne i Texas.

Landshövdingens femårsberättelser, Jönköpings län.

Lokala tidningar, Jönköping, 1850—1880.

Kyrkoarkivalier, Hakarp, 1848—1880.

Bouppteckningshandlingar.

En pettersbergsmålare i Amerika.

av Elam Linder

Alltsedan 1600-talet hade torparen Petter Perssons förfäder varit bosatta i Skärstad socken, men själv lämnade han 1857 sin hemsocken och flyttade med hustrun Ingeborg Persdotter och sonen Johan (författarens morfar, sedermera välkände målaremästare J. Pettersson i Pettersberg), till torpet Brostugan under Stensholms Säteri.

Efter cirka tre år byggde Petter en egen stuga på Huskvarna Södergårds ägor, nuvarande Hakarpsvägen 76. Han kallade sin stuga Pettersberg och den stugan gav så namnet åt samhället, som växte upp vid Hakarpsvägens krön.

I Pettersberg föddes Petters och Ingeborgs son Per Alfred (1885/7) den 10 februari 1860. Här växte han upp, konfirmerades i Hakarps kyrka 1874, och fick börja arbeta tillsammans med broder Johan och fader Petter, vilken hade slagit sig på måleriarbete.

Alfred Pettersson med familj i Nebraska.

Då Per Alfred var 25 år beslutade han sig för att resa till Amerika. Kanske påverkades han av sina farbröder Otto, Nils, Adolf och Johan, som reste till Amerika under 1860-talet och som i brev hem berättade det nya landet.

Den 11 april 1885 reste Alfred för att själv se hur det var i Staterna och i brev från New York berättar han om sin resa:

NeveYork den 1—5 1885.

Älskade föräldrar och syskon!

Jag vill tala om för eder huru min resa har gått det har varit vackert väder hela tiden utom vi har fått en och annan stört-sjö som har gått över däck men det är roligt för musiken här på båten är barnskrik och bläckjärl som dansa i ring här på golvet och vi kan bli kastade ifrån den ena sidan till den andra. Och var det beträffar maten så är den bra en stor del så att blott en kan äta så mår man bra. Men jag för min del står mig godt för intet har jag varit sjösjuk eller känt någonting då andra har varit mycket medtagna och här i det rum som jag är höll de på att spy så mycket att båten hade kunnat gå i det. Det var i natten mellan den 18 och 19 men jag bara skratta åt dem. Vi har haft en Prest som heter Salström i från Tranås han har Predikat flera gånger under resan och många Guds barn är med och vi har haft mycket roligt tycker jag. Och två Danska qvinnor är döda här på båten. Den ena gick di i land med i Christiansan hon var 33 år gammal och den andra dog på osianen hon var 70 år hon fick sin graf i djupet. Här träffar man folk ifrån 1 år till 70 eller 80. Jag menar på båten vi var omkring 800 emegranter. Nu hinner jag intet att skriva mera för denna gång. Men jag skall skriva första jag kommer fram jag tror det blir omkring den 9 maj många hälsningar ifrån mig till eder alla till sist önskar jag eder Guds frid! och må så gott är min önskan. Tecknat af eder Alfred Petersson Augusta och Maria beder att jag skall hälsa ifrån dem. Hälsa Falk, Carls Otto, Carl Andersson ifrån mig. Hälsa så många som vill mottaga min hälsning beder Wänligen eder Alfred Petersson.

Alfred stannade inte länge i Amerika, redan den 8 januari 1886 var han hemma igen och den 17 april gifte han sig med Emma Beata Petersdotter, från Jönköpings västra församling, och ett år senare föddes dottern Minnie.

Tydligt tyckte dock Alfred att U. S. A. var framtidslandet, ty den 16 augusti 1888 lämnade han med maka och dotter för alltid sitt fädernesland. De bosatte sig i Holdrege i Nebraska och där startade han omkring 1890 Målerifirman Dahl, Peterson & Co. Man sysselsatte 6—10 arbetare under sommartid.

I brev hem till Sverige berättade Alfred 1894 bland annat:

"Jag träffade Ljungqvist i går kväll han bad att jag skulle hälsa farsgubben ifrån honom, han har alltid något att tala om Sverige när vi träffas. Jag skall till honom att måla."

(Ljungqvist var troligen av Sjöbacka-släkten som omtalas i Hakarps Krönika 1972.) Vid ett annat tillfälle skrev Alfred:

"I morgon skall jag gå 11 mil bort, jag håller på att måla ett stort hus in och ute, det går till 180 dollars i målning."

I Holdrege föddes sönerna Hugo, Peter och Erik. Per Alfred avled den 15 juli 1927 i Fort Morgan, Colorado, där dottern var gift och bosatt, men han begravdes i sin hemstad Holdrege. Hans maka Emma dog den 27 februari 1936.

Ett par emigrantöden från Södra Glasberga

av Doris Johansson

På ett gulnat fotografi från början av 1900-talet sitter änkan Lovisa Nilsdotter från torpet Södra Glasberga i kretsen av sina barn. Hon var född i Svartorp och sedan 1887 änka efter torparen Johan Jonasson i Södra Glasberga. I den lilla stugan fanns en barnaskara på sju syskon i åldrar från 6 till 16 år. De äldsta var förmodligen ute i arbetslivet, men de två små fick lov att följa mor på hennes dagsverken på Stensholm, vilka hon nu måste sköta, sedan Johan gått bort. Han blev begravd på Hakarps kyrkogård ("vid stora gången, under de höga träden" har det berättats oss). Lovisa flyttade först till en son i Huskvarna, som vid vuxen ålder bosatt sig där, och sedan till en dotter i Lista socken vid Eskilstuna, där hon slutade sina dagar den 7 november 1914. Hon ligger begravd på kyrkogården i Lista, en liten svart gravsten med hennes namn och Hakarps sockennamn utvisar hennes sista vilorum.

Syskonskaran från Glasberga skingrades så småningom, men man glömde inte mor Lovisa hemma i torpstugan, det vittnar frågor om i brev syskonen emellan. Sonen Carl A. Verner (1892/27) anställdes, som så många andra hakarpspojkar, på Ebbes Bruk. Men stugan i Glasberga blev honom för trång, han lockades av alla förspeglingar om Amerika — lyckolandet. Det var år 1892 som Carl tog det avgörande steget ombord på Amerikabåten. "Sätt maskinen igång", ropade han, då båten lade ut. Resan tog lång tid, förmodligen gick den över Liverpool. Hygien och standard var nog inte den bästa. Carl har själv berättat, att emigranterna fick kasta madrasserna i sjön innan de landsteg i New York. Man fick nämligen inte medföra sina egna sängkläder och antagligen var myndigheterna rädda för smitta och ohyra. Carl var ingen flitig brevskrivare. Man vet emellertid, att han arbetade som betjänt åt en millionär, som lovade honom att bli insatt som arvtagare, men det blev aldrig något papper skrivet, och då den rike arbetsgivaren avled tog släkten hand om arvet och Carl stod utan pengar och arbete. Men en smålänning har aldrig gett upp. Vi finner honom senare som välbeställd elektriker och husägare i Nyack, en förort till New York.

Han gifte sig med Laura Maria Nordgren från Dals Grindstad i Dalsland, som utvandrat 1896.

I familjen föddes tre barn, Laura Marie, Charles Lennart och Anita. En gång under förlovningstiden besökte Laura sina och Carls syskon i Sverige, men sedan dröjde det ända till 1950 innan man kom på besök, 58 år sedan Carl lämnat Sverige.

Både han och Laura var ytterst förvånade över den utveckling, som skett i Sverige under dessa 58 år. Man ställde sig många frågor. Var den korta tid som värnplikten innebar värd alla dessa år av arbete och umbäranden i det främmande landet? Hade vi lyckats nå en något så när dräglig existens om vi stannat i det "gamla landet"? Man förstod att det inte alltid varit en dans på rosor, och kanske att detta hade varit orsaken till att breven inte varit så många.

Kontakten med släkten hade knutits på nytt då en systerdotter till Carl, Sarah Ljungberg-Lundberg 1923 emigrerat från Huskvarna till U. S. A. där hon snart uppsökte släktingarna Segersten. Carl hade nämligen tidigare antagit namnet Segersten. Vid besöket 1950 levde brodern Oskar Glasner i Huskvarna och system Maria Johansson, Samset, Jönköping. Gissa om det var stor glädje, då de tre syskonen återsåg varandra.

En av de första utflykterna som företogs, var till platsen där det gamla hemmet legat. Södra Glasberga var rivet och jämnat med marken sedan många år tillbaka, men trappstenen fanns kvar, stenen som trampats av många barfotalassar. Man besökte också Lauras syster i Dalsland, men tyvärr insjuknade Carl, så han orkade inte med allt han önskat få ut av besöket. Han avled i sitt hem i Nyack 1952, 80 år gammal. Laura levde till 1971 och var då 91 år.

*Lovisa Nilsdotter i kretsen
av sina barn.*

Dottern Anita Koertge besökte helt kort sina släktingar i Sverige 1971 och dottern Laura med maken Charles Mc Intyre var på besök i Sverige 1972. Hon stod på platsen för sin fars hem och i hans hembygds kyrka 100 år efter hans födelse. Båda döttrarna var glada över att det förunnats deras föräldrar att ha fått besöka sina gamla kära platser och själva var de lyckliga över att ha sett det vackra "gamla" landet. Laura är musiklärare och Anita förskollärare. Brodern Lennart är anställd vid National kassaregister och bosatt i Florida. Systrarna är med sina familjer bosatta i Nyack. De har goda brevkontakter med sina kusiner i Sverige.

På det gamla fotografiet från Glasberga, där de hemmavarande syskonen grupperat sig kring modern, finns också ett par porträtt av de två syskonen som rest till Amerika. Kanske var det för deras skull som man tagit kortet, för att sända dem en hälsning? Förutom brodern, Carl Segersten, finns där också systern Elisabeth, eller Betty, som hon kallades. Hon hade här i Sverige lärt att sy och också arbetat i hushållsarbete, bl. a. hos en grevlig familj i Tyresö. Men även Betty lockades av Amerika och 1902 gick färden dit, närmast till brodern.

Hon träffade sin blivande man, J. Algot Malm från Kronobergs län och bosatte sig efter giftemålet i Canada, närmare bestämt i Vancouver.

Betty var, i motsats till brodern, en flitig brevskriverska. En hel del av hennes brev finns bevarade och ger oss en bild av hur det var att vara emigrant i Canada. Hon och sonen Carl besökte modern och syskonen 1910, det var deras enda besök, men breven uttalar ofta en längtan till Sverige. Malm försökte sig på att vara hotellägare, skogsarbetare, gruvarbetare och pälsfarmare. Det genomgående i breven är hoppet om bättre tider. Det är ju krig och oro ute i världen. Betty undrar stilla när detta slaktande skall upphöra. Hon uppmanar systern att vara sparsam med portot i dessa dyra tider. Hon vill ha recept på svensk ostkaka, berättar om syltning och saftning och blomsterodling, om hur hon syr till sönerna Carl och Ernest och om deras skolgång. Stolt berättar hon att Carl är bäst i klassen. Men hon undrar om de någonsin skall få råd att åka hem.

Hon frågar efter ungdomskamraterna hemma i Hakarp och efter syskonbarnen. Man får en fin bild av hur det var att börja med två tomma händer, vilket familjen bildligt talat fick göra flera gånger i Kanada.

Mycket mer än fyra arbetsvilliga händer hade man nog inte i bagaget, när man började bygga den egna stugan, vilken f. ö. förevigades på ett kort. Nästa gång man började var, då man förlorade hemmet i en eldsvåda. Och än en gång drabbades man av olyckan, denna gång i form av en oärlig bokhållare på hotellet. Han rymde och tog med sig kassan.

Elisabeth från Glasberga tillsammans med sin man framför hemmet i Kanada.

Men Malm gör som bonden Paavo, han tror på bättre tider och det gör också Betty. Den största förlusten drabbar Malm, när Betty dör 1923. Han fortsätter dock med att ha kontakt med Bettys släktingar, tills han själv avlider. Då är sönerna Carl och Ernest gifta och arbetar i gruvorna. Carl som studerat vid högskola är kemist, också med anställning i gruvorna. Hans fru, Phyllis St. Laurent, övertar brevkontakterna med Sverige. Det är nu hon som hoppas att släkten skall kunna träffas.

Det är en oerhört intressant korrespondens att studera. Säkert är det många utvandrare som skulle ha återvänt om de hade haft råd. Det finns säkert många öden liknande Karl Oskars och Kristinas i Vilhelm Mobergs stora emigrantepos även bland de människor som utvandrat från Hakarp.

Gamla urkunder om Hakarps kyrka.

av Harry Bergenblad

Den 21 oktober 1963 inköpte förf. av denna uppsats på Stockholms stads Bokauktionskammare tre buntar arkivalier om tillsammans 23 ark från 1600- och 1700-talen. De uppgavs innehålla uppgifter om Hakarps kyrka.

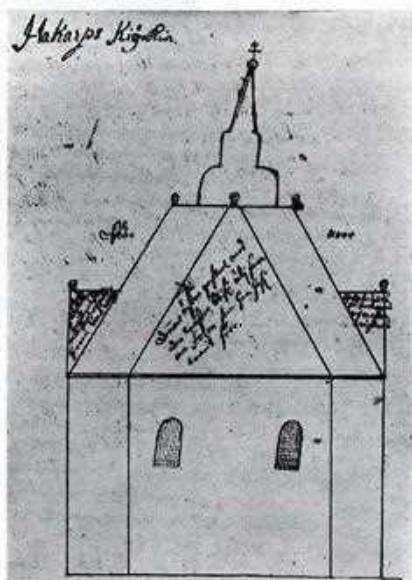
Efter avfotografering fick Vitterhetsakademien övertaga alltsammans som gåva den 27 december samma år.

Dessa handlingar har tillhört Hakarps kyrkas arkiv, men har på något sätt för mycket länge sedan kommit på avvägar. Varken kyrkoherde Ragnar Lindstam, kyrkoherde Olof Rogberg eller

HAKARPS KYRKA

Söder

*Dessa utskotten
begäres ödmjukes
af gunstige herren*

Norr

*må aldeles få
borttagas och
nedrifwas*

*Denne östre gafwel med dess Wästre,
blefw uti samma form som han hafr.
warit förr.*

1798
 1799
 1800
 1801
 1802
 1803
 1804
 1805
 1806
 1807
 1808
 1809
 1810
 1811
 1812
 1813
 1814
 1815
 1816
 1817
 1818
 1819
 1820
 1821
 1822
 1823
 1824
 1825
 1826
 1827
 1828
 1829
 1830
 1831
 1832
 1833
 1834
 1835
 1836
 1837
 1838
 1839
 1840
 1841
 1842
 1843
 1844
 1845
 1846
 1847
 1848
 1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

Närings förord. Admⁱⁿistrat^{iv} Råd^{et}.
Jönköping.
Lectori Wijkström

ingenjör Algot Friberg torde ha känt till urkunderna, vilket framgår av skrifterna de utgivit om kyrkan. Sannolikt har alltså kyrkan fränhänts detta värdefulla forskningsmaterial före år 1894.

De urkunder, som är försedda med årtal, är daterade mellan 1695 och 1730, och sannolikt är samtliga ark tillkomna under detta

tidsskede. I detta sammanhang skall vi enbart knyta vårt intresse till en av de tuschteckningar, som ingår i samlingen, nämligen den som visar en bild av kyrkan sedd från öster, samt det brev, som tillhör teckningen.

Brevet in extenso:

Denne östre gafwel med dess Wästre, blefu uti samma form som han hafr. warit förr.

Dehr dhe 2 ne onödige utskotten på taket öfwer södre och norre kiyrkio gafwelen, som till ingen tingh äbro nödige, utan mera skadlige aldeles borttages, huilka all oredan förodsaka, att det stadigt dryper och rinner i kyrkan då rängn wäder ähr, förmedelst det, att ingen kan få desse onödige utskått så täta som sig bör, der icke bläck eller järnplåtar betingar, och helt och hållet omtäckes; des utan kan ingen underlåta, utan berätta, att utskåttet öfwer södra kiyrkiogafweln har förmedelst otäthet, och dräppars rinnande gjort skada på sielfwa kiyrkio muren öfwer dett ena fönstret. Der nu desse 2 ne öfwan rörda utskått uthaf höga wederbörande skulle bewillias, att alldeles nederifwas och borttagas, woro icke det allenast en stor lindring för kiyrkians omkostnat, utan och sielfwa kiyrkiotaket blefwo wähl så wackert som tillförne, och kommo i samma proportion som Sal herr Granathenhielm låtit anställa Barnarpa kiyrkio tak, huilken kiyrkia är på samma sätt bygd och funderat, som denna Hakarpa korskiyrkia. Förwäntar nådige herrens högunstige juar mig till effter rättelse, huar emot iagh altid förblifwer

Nådige herre ödmjukaste tjänare

Jöns Esk

Factorie Byggmästare

Brevet är varken försett med datum eller adress — två uppgifter, som det är angeläget finna. Årtalet kan bestämmas på några årtionden när, eftersom vi känner brevskrivaren, faktoribyggmästaren Jöns Esk.

Denne föddes 1681 och avslutade sin levnad år 1756 vid 75 års ålder. Det är emellertid ej bekant under vilken tid han var faktoribyggmästare, d. v. s. "hade inseende på bår- och slipverken samt lagar dammar och hjul när omtränger", som en urkund i krigsarkivet förtäljer. Han var alltså "anläggningschef" för såväl faktoriets som

krutbrukets anläggningar i Huskvarna och följaktligen direkt underställd överdirektören Joachim Ehrenpreus.

Jöns Esk's företrädare hette Nils Andersson Ågren. Denne ägde hemmanet Björstorp i Hakarp och var med vid byggandet av den "första Smedbyn" år 1697 samt ett kronomagasin i Barnarp år 1707. År 1720 är han död. Från detta år bör Jöns Esk ha tillträtt sin befattning som byggmästare, och han kan möjligen ha innehaft denna syssla fram till sin död år 1756. Brevet bör alltså ha tillkommit mellan åren 1720 och 1756.

Vi kan komma frågan ännu närmare sin lösning genom att studera målningen i Hakarps kyrkas tak, som utfördes av Edward Orm år 1729. På den bild av kyrkan, som finns i ett av bildfälten, kan man ej upptäcka de av Jöns Esk angivna "utskotten" (frontespis med fönster eller ljuslucka). Nu kan vi inte komma dateringsfrågan närmare.

Mellan åren 1720 och 1729 skulle alltså brevet vara skrivet.

Vem är adressaten?

Adressaten kan vara hans överordnade chef, som han i brevet titulerar "*gunstige herre*". Chef för faktoriet från år 1712 fram till 1735 var som tidigare nämnts överdirektören Joachim Ehrenpreus, vilken har sin gravkammare och sitt epitafium i kyrkan och säkerligen varit intresserad av sin sockenkyrka. Även kan kyrkoherde Anders Ståhl vara den som skulle ha del av den "utredning", som Jöns Esk blivit anförtrodd att utföra.

BARNARPS KYRKA FÖREBILD TILL HAKARPS KYRKA

Jöns Esk nämner om "*Sal Granatenhielm*", och att Barnarps kyrka är "*bygdt och funderat, som denna Hakarps kyrka*". Detta är ingen nyhet men kan dock ge ytterligare belägg för sambandet mellan dåtidens industrimän och kyrkorna. Artillerimajoren Magnus Granatenhielm, delägare i borrebruket vid Odensjö, Barnarp, lät ombygga sin sockenkyrka till korskyrka år 1687. Generalinspektör Nils Hägerflycht lät bygga Hakarps korskyrka år 1694, alltså 7 år senare än Barnarps kyrka. De båda kyrkornas utvändiga mått är helt lika.

Barnarps kyrka skulle således kunna förmodas vara förebilden till Hakarps kyrka.

"Till lindring af nöd och betryck"

EN 1870-TALETS PENSIONSSTRID

Av Majléne Panke.

Europa har upplevt tre stora revolutioner, stora i den bemärkelsen att de betytt genomgripande, snabba förändringar i olika samhällen. 1789 utbröt den franska revolutionen, 1917 den ryska revolutionen, men mellan dessa ryktbara omstörtningar ligger den största och mest genomgripande samhällsförändringen, den industriella revolutionen.

Från England spred den sig i koncentrisk cirkel in över kontinenten och hade under 1800-talets senare hälft nått Sverige.

Städerna började svälla på den överbefolkade landsbygdens bekostnad. Den gamla bondekulturen med dess nära samhörighet mellan generationerna började falla sönder. I städernas slumområden fanns ingen undantagsstuga som tillflyktsort för dem som ansåg sig färdiga med sin verksamma del av livet.

Till följd av dessa förhållanden började nya idéer om samhällets organisation göra sig gällande. Tanken om familjens ansvar om den äldre generationen började att ersättas av idén om samhällets ansvar för individen.

Den gamla och den nya tiden möttes i hårda dispyter i Sveriges nya riksdag av 1866 års modell, och även i protokollen från sammanträden med Hakarps kommunalstämma och fullmäktigeförsamling finner man stridsfrågor som grundar sig på den idémot-sättning som låg i tiden.

År 1871 fattade landstinget i Jönköpings län beslut om "att befordra insättningar i lifrätteanstalt". Detta borde enligt landstinget ske genom ett visst bidragsgivande till de kommuner som var villiga att inbetala en viss summa per innevånare till någon livrätteanstalt.

I december 1871 tar Hakarps kommunalstämma upp landstingets beslut till debatt. Landstinget var villigt att lämna ett bidrag på 16 riksdaler "för att under 5 år årligen användas till insättning i lifrätteanstalt för inom församlingen födda barn" om kommunen

bidrog med ett minst lika stort kapital eller 1 öre för varje "person af kommunens befolkning". Kommunalstämman beslöt att antaga landstingets erbjudande och att låta kommunen bidraga med ett belopp motsvarande landstingets. Kommunens bidrag skulle tills vidare tas ur fattigvårdsstyrelsens medel.

Så långt var enigheten stor. Splittringen och striden började först då beslut skulle fattas i följande frågor. Varifrån skulle kommunens pengar tas? Vem skulle komma i åtnjutande av livräntan?

Redan vid den ovan nämnda kommunalstämman framställdes förslag om att "genom högre bidrag bereda kommunens stora flertal af denna lifförsäkring, än som kunde vinnas i enlighet med landstingets beslut". Stämman beslöt att låta kommunalnämnden utreda denna fråga och framlägga ett förslag till en mera omfattande livförsäkring. För denna utredning förstärktes kommunalnämnden med ytterligare två ledamöter, prostén Almqvist och disponenten Friedländer.

Den 23 januari 1872 sammanträdde utredningens medlemmar under ordförandeskap av prostén Almqvist. Vid denna tidpunkt förelåg redan förslaget till disponering av de redan beslutade medlen.

Förslaget löd i korthet enligt följande:

1:a. Föräldrarna till de barn som förts 1871 och därför omfattades av den nya försäkringen skulle upplysas om kommunalstämmans beslut genom pålysning från predikstolen.

2:a. De föräldrar som är intresserade av denna livränta för sina barn, tillfrågas om de är villiga att själva tillskjuta 8 riksdaler till kommunens inbetalning "för att för barnets räkning och framtida pensionering insättas i Jönköpings pensionsförening". (Kommunen skulle således undkomma med hälften av utgifterna).

3:e. Därefter utser kommunalnämnden sex barn, tre "bland de mest fattige och genom lottning bland de öfrige, hvars föräldrar ingått på ofvannämnda villkor".

Utredningens medlemmar fann dock detta förslag "dels för inskränkt — icke beredande inträde i Pensionsföreningen för mer än 6 af 50 årligen födda barn, dels orättvist såsom icke tillförsäkrande denna förmån åt den, som deraf kan komma i största behof, utan hafver dels under överläggningen härom, dels i allmänhet, utlåt

sig med varmt intresse för möjligheten att bereda åt alla barn, fattiga och rika, denna stora förmån af bidrag under ålderns dagar, helst det vid födelsen rikas barn kan i ålderdomen vara mest behöfvande”.

Som motförslag framställer därför utredningen följande:

1:a. Kommunen borde för varje barn som föds utge 6/2 riksdaler om föräldrarna är villiga att betala lika mycket.

2:a. Kommunen utgifter borde för barn födda till föräldrar anställda vid Husqvarna Vapenfabrik och Stensholms pappersbruk bestridas av respektive bolag. För barn till övriga föräldrar inom församlingen borde kommunens utgifter kunna tas ur Magasinskassan.

Utredningens medlemmar röstade vid förslagets uppläsning med stor majoritet för förslaget, men ville inte fatta något definitivt beslut, förrän socknens hemmansägare hörts angående magasinskassans användande.

Socknens magasinskassa var behållningen från det gamla Sockenmagasinet som hade inrättats redan under första hälften av 1700-talet av hemmansägarna i socknen, och avsikten med den var att utjämna skördeutfallet mellan goda och dåliga år. Om missväxt inträffade skulle genom magasinet finnas möjlighet att utan stora fraktkostnader förse bygden med såväl utsäde som brödsäd.

Från början var magasinet alltså en institution på naturhushållningens grund, men under 1800-talet förändrades dess funktion. Magasinskassan började bli en ”kommunal bank” varifrån pengar kunde tas till olika ändamål, såsom till lönetillskott till socknens lärare, till vägunderhåll o s v.

Inte så underligt förresten att kommunalmännen ofta sneglade åt magasinskassan när kommunen behövde pengar, för ännu långt in på 1800-talet var dess räntor större än själva kommunens samlade omslutning.

Den 18 februari 1872 sammanträdde församlingens hemmansägare för att diskutera det förslag som framlagts av prostén Almqvist den 23 januari. Under den mellanliggande tiden hade de i Almqvists förslag nämnda bolagen hörts och förklarat sig villiga att bidra med den del som föreslagits. Om de medel som enligt

*Prosten Per August Almquist
f. 1810, d. 1882.
Präst i Hakarp 1851—1882.*

Almqvists förslag socknens magasinsskassa borde bidraga med, skulle det emellertid komma till en hård politisk strid.

Enligt Almquist borde församlingen "utan någon särdeles uppoffring kunna bereda *alla* 1871 och framdeles årligen födda barn inträde i pensionsanstalt, dymedelst att hemmansegare af sin egande Magasinsskassa bestigande till nära 10.000 Rr Rmt ville dertill använda en *ringa del* af derifrån inflytande räntemedel".

Almqvist betonar att man skulle nå ett stort mål med mycket liten uppoffring. Enligt dennes beräkningar skulle endast en summa motsvarande 1 % av Magasinsskassans utlånta kapital beröras av den föreslagna reformen. Almquist pläderade för en allmän pension och förklarade "att ett sådant användande af Kassans räntemedel icke vore för dess ändamål främmande, neml. att bidraga till lindrande af framtida nöd", och "att kasans bestånd och tillväxt ändock vore betryggad".

Under den diskussion som uppstod efter Almqvists plädering syntes de flesta av de närvarande instämma med sin själasörjare, men motståndare fattades inte. Dessa samlades kring en skrift som författats av nämndemannen Arvid Johansson på Höggärdet och som nu framlämnades för att intagas i protokollet.

Innehållet i nämnda skrift kan sammanfattas sålunda:

Inledningsvis påtalas att "framdeles födde barn, enligt delegerades förslag för pensions erhållande vid 55 års ålder af en insats af minst 13 Rr på varje barn under året födde, för att vid nämnda ålder få cirka 50 Rr Rmt i pension".

Arvid Johansson tycker visserligen att Almqvists förslag är "vackert" men det är förmodligen utan motstycke i hela länet och enligt Arvid Johansson har "delegerade fäst sig så mycket härvid, för att vara härmed mest framstående av alla i liberalitet". Arvid Johansson varnar därefter för följderna av sådant högfärdigt tänkesätt.

För det första skulle kommunen betala in onödigt mycket pengar till lifförsäkringsanstalten, eftersom endast 10—20 % av de under ett år födda barnen skulle leva till 55 års ålder, då livförsäkringen skulle utfalla.

För det andra skulle den föreslagna användningen av Magasinskassans medel innebära en överträdelse av Kassans stadgar.

För det tredje "är icke vägen stängd för någon enda att göra insatser för sina barn, och hvilkas föräldrar i första rummet tillkommer detta, utan att; kräfvat allmosor härtill på ett eller annat sätt, den som har fattiga underhållande kan ju i sin liberalitet, för deras barn göra dessa insatser utan intrång på annat område".

Enligt Arvid Johansson är det individens sak att trygga sina barns framtid, icke samhällets. Almqvists resonemang anammades endast av egennyttiga individer och deras "fixa idé har uppkommit allt för hastigt utan mognare öfvertänkande".

En skarp diskussion uppstod efter detta brev uppläsande. Då debatten förklarats avslutad fördes Almqvists förslag fram till omröstning. Denna hölls i mantal. 14 mantal röstade för Almqvists förslag, 4 ³/₁₆ mantal emot av socknens 25 hemman. Almqvists förslag förklarades bifallet. Mot detta beslut reserverade sig.

Arvid Johansson, Höggärdet
Johannes Johannisson, Rosendal
Carl Abrahamsson, Dalskog

Johan Johansson, Fagerslätt
Johan Svensson, Björstorp

Dessa förklarade sig beslutna att anföra besvär mot det fattade beslutet.

Besvär över det fattade beslutet anfördes av Arvid Johansson hos Konungens Befallningshafvande. Denne önskar med det snaraste en förklaring av beslutet.

Den 21 april 1872 hölls stämma med en del "af Hakarps församlings hemmansinnehafvare". Denna del torde ha utgjorts av anhängarna till prostén Almqvists framlagda förslag, eftersom alla godkände Almqvists förklaring av det beslut som fattats den 18 februari samma år.

Almqvists förklaring lyder i sammandrag på följande sätt:

I inledningen påpekas att besvären framförts av en minoritet av församlingens hemmansägare. Dessa hemmansägare har beskyllt "de som framlagt det omtvistade förslaget och detsamma gillat, för att ha orsakat bråk, rättegång och splittring". Almqvist påpekar att det alltsomoftast har förefunnits meningsskiljaktigheter i de kommunala frågorna, men att det därav aldrig har uppstått oenighet och splittring mellan de oliktankande. "Den som låter sig hänföras af sådane ovänliga känslor måste vara af ett ofördragsamt lynne eller anse sig själf ofelbar".

Almqvist framhåller också det förhållandet att författarna till klagoskriften inte lagt fram något förslag som bättre löser det problem av finansiering av kommunens utgifter som uppkommit och drar därav den slutsatsen att "den som icke vill medlet, vill inte ändamålet".

Därefter övergår Almqvist till att bemöta den kritik i sakfrågor som framförts av Arvid Johansson.

För det första äger enligt klagoskriften "ordföranden i Kommunalstämman icke att i annan ordning än Kommunalförfattningen föreskriver sammankalla Kommunens medlemmar och besluta åtgärders vidtagande sådane som nu öfverklagas". Enligt Almqvist förefaller denna kritik eftersom inte "ett ord förekommer till bevis att deremot vid förevarande frågas behandling, blifvit feldt".

För det andra påpekas i klagoskriften att ordföranden vid röstningen har skyldighet att följa kyrkberäkningen och inte mantalsberäkningen som varit fallet i denna fråga. Som försvar för detta anför Almqvist att denna bestämmelse endast gäller frågor som rör hela kommunen. I Almqvists ögon är frågan om Magasinskassan en angelägenhet som endast rör hemmansägarna i församlingen.

För det tredje anser besvärsskriften att hemmansägarna fattat beslut om användning av Magasinskassans tillgångar till ändamål som ligger utanför Kassans användningsområde. Almqvist påpekar att inget besvär yrkades då Kassans tillgångar ha använts till skottning och plogning under vintrarna. Dessutom har Kassans stadgar ändrats 1863. Därigenom har kommunerna lämnats friare händer med användandet av Kassans medel. Sålunda förfaller enligt Almqvist besvären som rör Magasinskassans användning.

Almqvists skrift godkändes enhälligt av de närvarande hemmansägarna.

Den 27 december 1872 samlas Hakarps sockens hemmansägare på nytt för att fatta beslut om användandet av Magasinskassans medel till finansiering av den av landstinget beslutade pensionsreformen. Den 26 november hade nämligen verkställigheten av det förut fattade beslutet uppskjutits av Konungens Befallningshavande på grund av formfel, vilka dels bestod i att röstning företagits efter mantal och ej efter fyrk, och dels en olaglig begagnad fullmakt.

Båda sidor i den alltmer förbittrade striden om Kassans medel hade laddat upp med argument och motargument.

Prosten Almqvist framlade det gamla förslaget oförändrat, endast understött av ett av honom själv författat brev, sex hela ark, med argument för antagande av detsamma.

Återigen påpekas att det endast är en ringa del av Magasinskassans medel som berörts av beslutet. Därtill påpekas att de levande "inte har bidragit med en endaste skärv" till Kassans innehåll, utan lever på förfädernas sparsamhet. Varför skulle då inte de i socknen nyfödda barnen få utnyttja Magasinskassans medel?

Arvid Johansson i Höggärdet anser dock att förslaget är orättvist och olämpligt.

Olämpligt därför, att trots förbättrade kommunikationer och ökat användande av pengar som bytesmedel, socknen vid ett missväxtår kan behöva de medel som enligt Almqvists förslag skulle användas till täckande av kommunens utgifter för pensionsreformen.

Förslaget kan också vara olämpligt ur den synvinkeln att församlingsmedlemmarna kan tyckas få sina utgifter bekostade på ett

*Landstingsmannen, kyrkovärden m. m.
Arvid Johansson på Höggården.
f. 1822 d. 1892*

för lättvindigt sätt, och därför struntar i den individuella sparsamheten.

Förslaget är orättvist därför att vissa hemman får tillgång till en större andel av Kassans medel än andra, beroende på det antal barn som föds under hemmanet.

Därtill är förslaget orättvist för alla de barn som fötts före 1871. Dessa blir inte delaktiga i den nya reformen och får alltså inte någon del av Kassans medel.

Av rädsla för att Magasinskassans tillväxt helt skulle upphöra, avråder Arvid Johansson från att rösta för prosten Almqvists förslag.

Efter de båda huvudkontrahenternas pläderingar uppstår en livlig diskussion. Därunder framlägger Arvid Johansson ett motförslag:

För att Magasinskassans medel skulle fördelas rättvist borde varje hemman erhålla 10 Rdr varje år oberoende av antalet födda barn, dessa pengar kunde tas från Magasinskassan, som på så sätt blev mera rättvist utnyttjad.

Då diskussionen ansågs avslutad ställde ordföranden följande voteringsförslag:

"Den som antager Prosten Almqvists förslag röstar ja, den det ej vill röstar nej, vinner ja hafver delegarna antagit Prosten Almqvists förslag, vinner nej, kommer förslaget att förfalla."

Arvid Johansson ville inte godkänna detta voteringsförslag, "emedan en snara deri läge fördold".

Ordföranden ansåg sig dock inte kunna framlägga något annat voteringsförslag eftersom inget annat fullständigt förslag fanns tillgängligt. Det redan nämnda voteringsförslaget upprepades därför och mottogs med blandade ja- och nej-röster. Ordföranden förklarade emellertid ja-rösterna vara i majoritet varvid högljudda nej-rop hördes, dock framställdes inget krav på votering.

Ordföranden framställde voteringsförslaget på nytt och åter hördes blandade ja- och nej-rop. Denna gång förklarade ordföranden nej-rösterna vara i övertikt och lät klubban omedelbart falla. Strax därefter förklarade ordföranden att han låtit klubban falla för hastigt. Nej-anhängarna krävde emellertid att beslutet skulle tas till protokollet. Ordföranden förklarade dock att votering begärts strax innan klubbslaget, och denna verkställdes trots protester från nej-sidan. Vid voteringen avgavs 2.932 fyrkar för *ja* och 948 för *nej*, varvid ordföranden förklarade Prosten Almqvists förslag antaget.

Arvid Johansson i Höggärdet

Johan Johansson i Fagerslätt

Carl Abrahamsson i Dalskog

reserverade sig återigen mot beslutet. Arvid Johansson och Johan Johansson vägrade också att godkänna vissa delar av protokollet.

Återigen inlämnade Arvid Johansson en besvärsskrivelse till Konungens Befallningshafvande angående användandet av Hakarps Magasinskassas räntemedel.

Den 23 februari 1873 samlades Kommunalstämman på nytt för att lämna en förklaring till beslutet av den 27 december 1872.

Anklagelsepunkterna från Johanssons sida var denna gång följande:

För det första borde frågan om Magasinskassans användande avgörande på allmän Kommunalstämma.

För det andra har beslutet inte tillkommit under lagliga former. Ordföranden har inte vid röstuppropet åtskilt "de röstfyrcar, som Herr Prosten Almqvist tillkommo såsom hemmansinnehafvare från dem, med hvilka han öfvar rösträtt såsom löntagare."

Den första anklagelsepunkten avvisas med argumentet, att endast socknens hemmansägare bestämmer över Magasinskassans medel.

Den andra anklagelsepunkten erkänns till en del vara med verkligheten överensstämmande. Ordföranden erkänner därtill ytterligare en olaglighet. Han "tillät en icke röstberättigad att enligt fullmakt utöfva rösträtt för $\frac{1}{2}$ mantal Stibbarp med 36 röster. Men desse röster afgåfvos för nej och skulle afräknas från nej-sidans röstnummer".

Stämman godkände förklaringen och uttryckte förhoppningen att denna andra besvärsskrift icke skulle förhindra beslutets av den 27 december verkställande.

Denna förhoppning skulle komma på skam, ty den 17 mars 1873 undanröjde Konungens Befallningshafvande beslutet, och i samband därmed ålades ordföranden i kommunalstämman "att göra det af Prosten Almqvist väckta förslag om användandet af viss del af Magasinskassans räntemedel för befrämjande af insättningar i lifränteanstalt till föremål för behandling hos socknens Kommunalfullmäktige". Den 20 november 1873 framlade Almqvist sitt förslag inför Hakarps kommunalfullmäktige. Kommunalfullmäktige antog förslaget med röstsiffrorna 13 för och 5 emot. Arvid Johansson anmälde sin reservation och sin avsikt att anföra besvär mot beslutet.

En tredje gång överklagades så beslutet, nu med motiveringen att kommunalstämman och ej kommunalfullmäktige hade att besluta i Magasinskassans angelägenheter.

Senare händelser i den kommunala organisationen gjorde att frågan ej mera kunde tagas upp till behandling i fullmäktige och vinna laga stadfästelse, ty den 22 december 1873 avskaffades Hakarps kommunalfullmäktige av kommunalstämman på förslag av brukspatron Emil Ankarcrona. Som representant för Vapenfabrikens alla fyrcar, behärskade han fler än hälften av kommunens hela röstetal.

Emil Ankarcronas framträdande på kommunalpolitiska scenen synes till en del ha enat de i pensionsfrågan stridande — Prosten

P. A. Almqvist och nämndemannen A. Johansson. Båda ansåg "det vara orättvist och förnärmande att ställas under en enda persons öfvervalde", och att det var "en förnärmelse mot församlingens bofasta invånare att yrka införande af en ordning hvarigenom de uteslutas från möjligheten att få något inflytande vid afgörande af Församlingens angelägenheter, men att här inte vore annat att göra än underkasta sig".

Trots kommunalstämmans beslut, låter Prosten Almqvist och ordföranden G. Ståhlhammar pålysa sammanträde med "förra årets kommunalfullmäktige" att hållas den 2 februari 1874, för att återigen avgiva förklaring.

Protokoll hållit i Hakarps Kommunal-
fullmäktiges sammanträde d. 2 Febr.
1874.

§ 1. På grund af Konungens Befallningshafvandes resolution den 30 December förlidet år, har förra årets Kommunalfullmäktige som fattat beslutet att af församlingens s. k. Magasinskassa tilldela hvarje årligen födt barn 6/2 Rr, såsom uppmuntran och uppmaning till föräldrarna att sjelfva bidra i samma mån eller mer till insättning i ränteförsäkringsanstalt, blifvit kallade att afgifva förklaring öfver de besvär som nu för tredje gången blifvit anförda af Nämndemannen Arvid Johansson m. fl. öfver ett tre gånger med öfvervägande pluralitet fattat dyligt beslut, och förenade sig de svarande om följande korta förklaring.

Utan att inlåta sig vederläggningen af klagandens anmärkning mot Kommunalfullmäktiges befogenhet att fatta beslut i frågan då detta grundar sig på Konungens Befallningshafvandes icke öfverklagade utslag af den 17 mars förlidet år, vilja de icke klagande Kommunalfullmäktige, endast fästa sig vid anmärkningen mot rättmätigheten af att använda en ringa del af Magasinskassans räntemedel till afsedda ändamålet.

Det ligger i öppen dag att en kassa som blifvit af förfädrnen samlad till lindring af nöd och betryck under missväxtår och till hvilken nuvarande generation till icke nämnvärd del bidragit, icke kan eller får begagnas såsom bidrag till delegarne

i kassan för bestridande af deras kommunala utskylder, — Sockenbank eller dylika enskilda intressen såsom de klagande tyckes åsyfta, utan att dess ändamål är att lindra och förekomma nöd och betryck i framtida vidriga tids omständigheter.

Detta kassans ändamål och syfte hafva de svarande vid beslutets fattande icke förbisett, utan velat befrämja på det sätt som med nyare tids åsikter finnes lämpligt, neml. att genom mindre bidrag uppmuntra till insättning i ränteförsäkringsanstalter för minderåriga barn. Detta sätt att använda en del af Kassans inkomster kan dess ändamål icke vara främmande, helst dess framtida bestånd och förkofran derigenom ingalunda äfventyras, utan dess första ändamål, att bidraga till låneunderstöd och gäfvor åt behöfvande under missväxtår, fortfarande förefinnes och är betryggadt.

Den förr framkastade insinuationen af de klagande, att kassan skall "tillgripas" och förskingras, är alldeles grundlös och falsk och bestrides härmed på det högsta. Lemnade öfriga af klagandena anförda anmärkningar åt sitt värde, anförtro härmed Kommunalfullmäktige med fullkomlig tillit frågan till Konungens Befallningshafvandes rättvisa och slutliga granskning och afgörande.

Herr ingenjör Lindblad reserverade sig emot Kommunalfullmäktiges befogenhet att afgifva förklaring, såsom redan den 22 December 1873 afskaffades, men för öfrigt instämmes i den afgifvna förklaringen.

Som ofvan
G. Stålhammar

Justerat samma dag
Eskil Lindblad
Per Johan Gustafsson

Striden var därmed över, fullmäktigeförsamlingen, inom vilken voteringarna skedde efter principen en man en röst, hade inte längre befogenhet att avgiva förklaring, och frågan om "insättning i lifränteanstalt för inom församlingen födda barn" återkommer inte senare i kommunalstämmans protokoll. Pensionsreformens anhängare

kanske ansåg det vara föga meningsfullt att återföra striden till stämman där man inte hade lika rösträtt, utan röstade efter inkomst och förmögenhet.

På grund av en mans motvilja hade de mångas vilja att genom en pensionsreform söka — "lindra och förekomma nöd och betryck" omintetgjorts.

En tröskare och hans motor.

av Sten Gustafsson

Då Skärstads Hembygdsmuseum till sina samlingar av gamla jordbruksredskap införlivade den av Filip Fröjd ägda och av vägmästare Gösta Karlsson renoverade Bolinder Munktells tändkulemotorn, avslutades en epok, som för en del av bygdens befolkning varit av stor betydelse.

Efter att ha sett det stora balanshjulets rotation avstanna och rökringarna skingras över landsjöbygden, vore det kanske på sin plats att ge ämnet en liten historisk belysning. Brödet har alltid spelat en stor roll i folkhushållet. Det har genom proteinrikedom och sina goda egenskaper att kunna förvaras utgjort grunderna i kosthållet. Det kom en tid då våra sjöars och skogars rikedom på fisk och villebråd inte gav tillräckligt för människans behov. Då började svedjornas rökridåer svepa genom de stora skogarna. När de första korn- och rågvipporna gulnade och böjde sig mot marken finner man också början till denna lilla historik. Det gäller sättet att tillvarata markens gröda, att skilja kornet från axet och agnarna.

Tröskningens arbetsmetoder har varierat från tid till tid allteftersom mekanisering och kraftöverföring gjort det möjligt. I våra trakter är det ovisst om någon annan metod före slagorna praktiserats, men på ett museum i Jämtland lär finnas någon slags vält som använts vid rundvandring. Slagtröskning var en enkel metod, redskapen kunde huggas i skogen och muskelkraft fanns ju alltid. Först präglades nekarna mot logbalken eller över "äxebocken" varefter de löstes upp och bearbetades med slagorna. Det finns nog än i dag de, som kan hantera en slaga. Arbetet var energikrävande och fordrade ihärdighet men kunde utföras utan fullt dagsljus. Den sömniga kattugglan uppe på hanbjälken vande sig nog snart vid slagans taktfasta slag.

Tekniken gjorde framsteg och man fann ganska tidigt på metoden att låta en cylinder, på vilken man fäste taggar eller pikar, rotera mot axen i sädeskärven och på så sätt slå loss kornen. Dragverkenas tid bröt in men muskelkraften erfordrades alltjämt. Det

Filip Fröjd på Hagalund.

kanske finns ännu något verk kvar på någon undanskymd plats. Så småningom började man utnyttja kon, hästen eller oxarna till att dra tröskverket. Detta var möjligt genom tröskvandringens tillkomst. En sådan har väl de flesta äldre personer sett, på torpet Fällan under Stensholm finns ännu en "vandring" bevarad.

Från det stora trattformade drevhjulet överfördes kraften ofta genom en Polhemsknut. Merendels var vandringen placerad utomhus men inbyggdes i något fall för att skydda ök och körkarl mot dålig väderlek. Dragaren var fastbunden och vande sig vid det enformiga lunkandet och gick nästan själv. Sövda av gnissel från ök och seldon har många drängpojkar vandrat mil efter mil bakom bommen.

Ångkraften — lokomobilen — var vid denna tid i bruk på de största gårdarna, men i stationär form. I Hakarp fanns en ånglokomobil på Stensholms Säteri som användes bl. a. vid tröskning.

Vattenkraften kom också till användning och på Fagersläatts gård fanns ett vattenhjul med vars hjälp tröskmaskinen kunde drivas

då vattentillgången var god i Fagerslättsbäcken. Men kraftöverföringen var ofta besvärlig att klara från dessa stationära anläggningar.

Bättre redskap, bättre upplysning om handelsgödselns betydelse, ökade de odlade arealernas avkastning och det krävde andra tröskningsmetoder. När så förbränningsmotorn kom blev denna ofta en lösning av kraftproblemet för den enskilde lantbrukaren, när det gällde att driva de alltmer tekniskt avancerade tröskverken. Men såväl tändkulemotorn som de självrensande tröskmaskinerna var dyra, och fortfarande var det bara de stora gårdarnas ägare som kunde se det ekonomiskt försvarbart att hålla dessa maskiner. Långt in på detta sekel förekom inte någon organiserad form av tröskning med förbränningsmotorer.

Det är vid denna tidpunkt Filip Fröjd kommer in i bilden. Vid ett sammanträde i Kikstorp den 3 augusti 1929 dryftades ett väckt

*Den pensionerade
tändkulemotorn.*

foto:

N. E. Wetterbratt

förslag om inköp av ett transportabelt Therm. tröskverk typ C, till ett pris av kr. 1.260:—. Genom insatsteckning av förslagsstälarna på 100 kr. vardera blev det möjligt för Filip Fröjd att hos Kullbergs o. Co. AB inköpa 1 st. Therm. tröskverk Svea Tägsv., 140 mm skiva, parstång nr 68/18342 och presenning.

Andelstecknare var: C. E. Gustafsson, Ammarp, Hj. Svensson, Kikstorp, I Gustafsson, Kikstorp, A. J. Johansson, Slögestorp och G. Gustafsson, Baggarp. Verket levererades per järnväg till Rosendala station den 24 september 1929.

Genom samverkan hade ett betydande framsteg gjorts. Priset för användande av verket sattes till kr. 1:25 per arbetstimme och betalades genom avdrag från insatt belopp. På så sätt övergick verket helt i Filip Fröjds ägo. I överenskommelsen mellan Filip Fröjd och insatstecknarna fanns en passus — och den var inte minst viktig — ”att hållande av lämplig motor till pris efter överenskomelse åligger det Fröjd att ombesörja”.

Givetvis åtog sig Fröjd tröskning åt andra än andelstecknarna. Han sysslade även med vedkapning och stenkrossning. Vid önskad tröskning avhämtades verket från det ställe där föregående tröskning ägt rum. För transporten krävdes två par stadiga hästar samt en flakvagn för diverse tillbehör såsom kylanläggning, matarbord, drivremmar m. m.

För en effektiv tröskning krävdes 7—8 man vilket ordnades genom arbetsbyte eller lejning. Värden på stället skötte som regel säckarna. Till god sed hörde också en god förplägnad åt tröskfolket, och för att vara rustad därtill fick mången gris mista livet. Ostkaka som dessert gav värdfolket god renommé och färskt svagdricka sköljde strupen ren från damm av agnar och råttlort.

I cirka tjugo års tid drog Filip Fröjd omkring i sin hemsocken med sitt tröskverk och sin motor av 1913 års modell. Han var en fåordig man som plikttroget fullföljde sina åtaganden. Sällan gick en arbetstimme förlorad på grund av driftsavbrott eller reparationer. Det finns all anledning att ha hans person och hans verksamhet i minne. På grund av att elkraften alltmer började användas, minskade hans uppgifter. Tröskverket såldes, tändkulemotorn tystnade och pensionerades bland nässlor vid lagårdsväggen på Hagalund.

En epok syntes avslutad. Men tack vare vaket och kunnigt hembygdsfolk blev motorn bevarad åt framtiden. Som kuriosa kan nämnas att inte en enda detalj till motorn saknades vid renoveringen.

Numänniskan som upplever ett ofta överorganiserat samhälle har svårt att fatta hur en person med endast en cykel som fordon, utan telefon, rekvisitionsblanketter, data och personnummer kunde bedriva denna viktiga verksamhet. Förklaringen är enkel, Filip Fröjd var en det fasta handslagets man, en man som tog sin uppgift på allvar. Skärstads Hembygdsförening har, tack vare vägmästare Gösta Karlsson, tillförts en klenod.

Egnahems Bollklubb 10 år.

Serievinnande Egna Hems Bollklubb.

Stiftelsen Hakarps sockenmagasin har i år utdelat ett stipendium på 1000 kronor till Egnahems Bollklubb, som har firat sitt 10-årsjubileum 1973. Motiveringen till att Bollklubben fick denna uppmuntran framgår av det åtföljande diplommet där texten lyder: — — — "vill Stiftelsen visa sin erkänsla och tacksamhet för insatser avseende fysisk och kulturell fostran av betydelse för bygdens ungdom. För den skull ihågkommer Stiftelsen i dag Egnahems Bollklubb med tack för tio-årig framgångsrik verksamhet."

Hakarps Krönika gratulerar Bollklubben och lyckönskar Stiftelsen till ett gott val av stipendiat.

Tio år är ingen imponerande ålder på en idrottsförening och man kan väl inte heller peka på några större idrottsframgångar av det slag som ger eko på riksplanet. Men det är ju heller inte klubbens höga ålder eller stora framgångar som har givit anledning till denna hedrande uppmuntran.

Däremot kan man tryggt påstå att klubbens föredömliga ungdomsverksamhet varit av ett sådant slag att den är värd ett uppriktigt tack och dessutom förtjänar den största aktning.

Egnahems Bollklubb har under dessa år, genom hängivet arbete från medlemmarnas sida, lyckats skaffa sig en trevlig klubbstuga, belägen på en björkbevuxen kulle mellan Egnahem och Hakarps Säteri. Arbete pågår för att färdigställa en fotbollsplan vid sportstugan och i samband därmed även en träningsplan. Iordningsställande och finansiering av klubbens anläggningar har till mycket stor del skett genom frivilliga arbetsinsatser från medlemmarna. Dels genom hårt arbete med byggverktyg i händerna, dels genom många timmars kvälls- och nattarbete med bingoarrangemang. Vi skall inte räkna upp allt arbete som har utförts, men enbart klubbstugan har krävt c:a 20 000 frivilliga, ej avlönade, arbetstimmar. Självfallet har även samhället sträckt en hjälpande hand åt Bollklubben, som gärna sänder ett tack till Fritidsnämnden i Huskvarna Stad för gott stöd. Efter kommunsammanläggningen har Jönköpings Kommun också gjort sig förtjänta av ett hjärtligt tack för den hjälp som klubben har fått och kommer att få.

Beträffande idrottsverksamheten kan rapporteras att klubben det senaste året har haft inte mindre än nio fotbollslag i elden, därav sju pojklag. Klubbens A-lag passade på att fira jubileumsåret med att vinna sin serie, div. VI Vistagruppen, och får alltså spela i div. V nästa år. Även bordtennis finns på klubbens program liksom längdåkning på skidor. För flickorna pågår gymnastikverksamhet.

Damklubben förtjänar i allra högsta grad att nämnas. De duktiga flickorna i den avdelningen har ekonomiskt stöttat klubben med mer än 25 000 kronor! De har dessutom hunnit med att roa och lära ut naturkunskaper till småbarn i en "trollskola" ute i skogen. Kaffeserveringen i klubbstugan ombesörjes av EBK-damerna som också är pigga på att ordna kurser av olika slag.

En sak som är typisk för andan inom klubben finner man i förutställningarna vid korandet av "Årets EBK-grabb". Där stadgades nämligen att kandidaten till detta pris (förutom goda insatser i bollspelet) skall ha gjort sig känd för ett gott uppförande på och utom planen. Om den fina andan får leva kvar, förutspår vi en lyckosam framtid för Egnahems Bollklubb.

Något om Hakarp för 100 år sedan

av Gottfrid Granemyr

Ehuru vad som kommer under ovanstående rubrik först och främst är tänkt som en liten återblick på något av vad som hände i Hakarp för 100 år sedan, kan det kanske vara av intresse att titta lite på hur det vid samma tid såg ut i det land och det län, varav även Hakarp var en liten del.

I Sverige bodde vid årsskiftet 1873—74 4.204.000 människor. I befolkningsfördelningen mellan land och stad jämförd med samma fördelning nu, 100 år senare, återspeglas den oerhörda förvandling, som vårt samhälle undergått under detta sekel. För 100 år sedan bodde nämligen 3.653.000 människor på landsbygden mot endast 551.000 i städerna. Jönköpings län hade då 176.000 invånare, av vilka bara 14.000 var stadsbor.

I tidningarna 1873 kan man för övrigt läsa, att ett nytt vapen, kallat kulspruta, hade uppfunnits av två svenska ingenjörer, Palmcrants och Winborg. Vapnet hade en så förödande verkan, att man förmodade, att krig hädanefter komme att bli hart när omöjliga. En förmodan, där man som bekant inte blev sannspådd. Det uppges, att de väsentligaste delarna till det nya vapnet kommer att tillverkas av Husqvarna Vapenfabrik.

1873 var även året för ett nytt myntsystem, riksdalern försvann och kronan kom i stället.

Väderleken var under året växlande och skörden blev ojämn, dock förmäler en tidningsnotis att gräsväxten på en del håll var så riklig, att kreaturen ej behövde någon annan skugga än det ovanligt långa gräset. Man kunde nästan tro sig förflyttad till det förlovade landet, säger notisen. Att man med det förlovade landet avsåg Nordamerika är väl ej att taga miste på. Emellertid klagas det över inflation och stigande priser, kaffet t. ex hade gått upp till 80—90 öre skålpundet. (Ett skålpund c:a 425 gram).

I Hakarp föddes under 1873 72 barn, 45 pojkar och 27 flickor, 28 personer hade dött. Av de döda var 1 över 90 år, 3 mellan 80 och 90 år, 2 mellan 70 och 80 år, 6 var mellan 1 och 20 år och 9

under 1 år. 15 par hade vigts. 153 personer flyttade till socknen och 102 därifrån, det hela resulterade i en folkökning på 95 personer och en folkmängd vid årsskiftet på 1715 personer.

Äldst bland männen var nu den gamle klockaren Hagström med sina 85 år och bland kvinnorna smedänkan Sara Lund om 84 år.

En stor fråga aktualiserades det här året, nämligen möjligheten att bygga en ny väg från Huskvarna österut uppför bergen. Det var helt enkelt tanken på en ådalsväg, som lekte förslagsställaren, prosten Almqvist, i hågen. Som vi nu vet skulle det dröja många år, innan dessa planer kom att förverkligas.

Andra frågor, som säkerligen på det allra högsta engagerade och upprörde hakarpsbornas sinnen detta år var för det första den s. k. pensionsstriden, vilken behandlas på annat ställe i årets krönika. Om man kan säga att denna fråga delade sockenborna i två läger med mycket av strid och bitterhet som följd, så blev det i en annan fråga snarare en mot alla. Brukspatron Emil Anckarcrona föreslog nämligen på en kommunalstämma, att man skulle avskaffa kommunalfullmäktige, ett förslag, som han också drev igenom tack vare att han ensam förfogade över fler röster än Hakarps övriga röstberättigade tillsammans. Om hakarpsbornas känslor inför detta maktöversgrepp vittnar protokollet från den stämma, där frågan avgjordes. Prosten Almqvist yttrade, att om en kunnig, förståndig och av församlingens bästa intresserad person ensam hade makt att diktera en församlings beslut, så vore detta kanske inte alltid en stor olycka, men alla dessa goda egenskaper kunde tyvärr inte tillskrivas förslagsställaren.

Det bör kanske nämnas, att i kommunalfullmäktige hade varje ledamot endast en röst, medan i kommunalstämman, som nu kom att bli beslutande organ, man röstade efter fyrktal, varvid Anckarcrona alltså hade röstmajoriteten.

Bland tidningarnas lokala nyheter detta år kan nämnas, att Ebbes kvarn i huskvarnaån brann ner den 14 juni, varvid också två svin- kreatur innebrändes, samt att gården Dalskog utbjöds till försäljning, sedan ägaren, organisten P. Pettersson, avlidit.

Hembygdsföreningens vårresa 1973.

Majbritt Edlund

Den 11:te juni 1973, som var en solig annandag pingst, gjorde ett 60-tal medlemmar i Hakarps Hembygdsförening en utfärd till en rad intressanta platser.

Resan företogs i egna bilar. Vi samlades vid Viktoriaplan i Huskvarna och strax efter halv 9 på morgonen körde en lång bilkaravan mot Tenhult och vidare mot sydväst mot Smålands Taberg. Först körde bilen med vår färdledare Gösta Karlsson. Resan fortsatte förbi Torsvik till Röde Påle vid Smålands Taberg, där vi stannade för att bese järnåldersgravfältet på den s. k. Boerydsmon. Tabergs Hembygdsförening började redan 1933 restaurera detta fornminnesområde. Under århundradenas lopp hade gravfältet utsatts för förstörelse och plundring, varför det i början av 30-talet var illa medfaret och övervuxet. På Boerydsmon ligger ett tiotal domarringar, ett gravröse med stenkista och två "treuddar" med insvängda sidor. Tabergs Hembygdsförening har alltså här rustat upp ett begravningsområde från järnåldern och fram till vikingatiden och sedan 1933 års restaurering har området hela tiden hållits i ordning.

Vi fortsatte färden mot Norra Unnaryd och stannade vid Wallgård Hembygdsgård. Hembygdsvårdare Arvid Stomsjö från N. Unnaryd mötte oss här för att bli vår guide. Herr Stomsjö berättade att på denna plats förr legat ett järnbruk som fick sin malm från Taberg. På hembygdsgårdens inhägnade område ligger flera gamla byggnader, bland annat ett knekttorp fullt utrustat med gamla bruksföremål. I gräset vid den lilla torpstugan tog vi en första kaffepaus. När alla kände sig mätta och belåtna körde vi ett stycke väg och parkerade på en äng, varefter vi tog en skogspromenad fram till en rójning i skogen. Här hade en gång Wallgård medeltidskyrka legat. Den förstördes dock i mitten av 1500-talet. Delar av den forna kyrkogårdsmuren omgärdade nu den gräsbevuxna gamla kyrkogården mitt inne i skogen. Till minne av kyrkan var ett träkors rest i mitten av området. På denna stäm-

Arvid Stomsjö talar till intresserade lyssnare vid Vallgårdas hembydsgård.

foto: Harry Granemyr

ningsfulla plats stod vi bland smultronblom och skir grönska och sjöng "Härlig är jorden" till ackompanjemang av fågelkvitter.

Färden fortsatte till Remma by i N. Unnaryd nära gränsen mot Västergötland men ändock inom Jönköpings kommun. På gårdstunet mellan de i fyrkant uppförda, torvtäckta byggnaderna fick vi höra om hur byn på 1400-talet ägdes av frälsemän som arrenderade ut den. 1693 blev det överstelöjtnantsboställe, men arrenderades även då ut till 3—4 olika arrendatorer. Den kände smålänningen Josef Oliv, under många år intendent på San Michele i Italien, bodde under en del av sin barndom hos sina farföräldrar i Remma. I våra dagar tillhör byn Domänverket som vårdar den som byggnadsminnesmärke.

Inte långt från Remma ligger Norra Unnaryds kyrka. Vår ciceron Arvid Stomsjö hade liksom sin far, farfar och farfarsfar varit kyrkvärd i denna kyrka. Redan 1346 finns det dokumenterat att kyrkan existerade genom att biskop Sigge Jonsson i Skara omnämnt den i en skrivelse. På 1700-talet (1714) byggdes den om. Den sista

restaureringen utfördes 1964. Arkitekt Lars Stalin i Jönköping stod för den. Dopfunten i keramik är tillverkad av ark. Stalin och hans fru, liksom kyrkbänkarnas dörrspeglar, som de målat. Predikstolen är däremot av äldre datum, den är tillverkad av Nikolaus Kylman 1738. Intendent Josef Oliv har skänkt flera inventarier till kyrkan. Efter besöket i kyrkan avtackades Arvid Stomsjö och vi fortsatte norrut och nådde snart väg 40 där vi stannade vid urskogsreservatet. Vi hade hunnit bli hungriga igen så det sista i våra matsäckskorgar gick åt, innan vi tog oss en promenad bland de 300-åriga tallarna i domänverkets skog, där allt får växa utan inblandning av människor. Efter detta uppehåll hade vi endast en punkt på programmet kvar, nämligen ett besök i Bottnaryds kyrka. Denna kyrka från 1600-talet är en gåva från Johan Printz, född 1592, död 1663. Johan Printz far var kyrkoherde i Bottnaryd, sonen deltog i 30-åriga kriget, och när det åter blivit fred innehade han olika befattningar, bland annat var han 1643—53 Sveriges förste guvernör över kolonin Nya Sverige i Delaware, Nordamerika. Han återkom till sin hembygd och blev kommandant 1657 på Jönköpings slott och slutligen 1658 landshövding i Jönköpings län. Under koret i kyrkan ligger familjen Printz gravor och utanför kyrkan restes 1963 en minnessten över Johan Printz på vilken det står:

Vida för jag
hem kom jag
Hembygd gav
mer än grav.

Det hade hunnit bli eftermiddag och Georg Johansson framförde, från oss alla som deltagit, ett hjärtligt tack till dem som hade ordnat denna trevliga utfärd, varefter vi skildes för att ta oss åter till vår hembygd.

Förvaltningsberättelse för år 1972.

Föreningens styrelse har varit: Rune Gustafsson, ordförande, Gottfrid Granemyr, vice ordförande, Bo Björklund, sekreterare och ansvarig för värdehandlingar, Ragnar Karlsmo, vice sekreterare och ansvarig utgivare av krönikan, Per Johansson, kassör, Eskil Lago, föreståndare för arkivet, Martin Fagerlund, registrator, Carl-Eric Blomdahl, Sten Arvid Gustafsson och Gustav Svensson. Suppleanter har varit Mary Eliasson, Leif Gustafsson samt Yngve Svensson.

Revisorer har varit Bror Thunberg och Rune Wixe med Georg Forsberg som suppleant.

Årsmötet hölls den 27 februari i Håkarps Församlingshem och var välbesökt. På årsmötet beslöt man att antaga de nya stadgarna för Håkarps Hembygdsförening. I slutet av maj hade föreningen ordnat en gökotta tillsammans med Bygdekören. Gökottan hölls på Klinten. Den 16 juni hade en sockenvandring anordnats till Carlfors Bruk. Fabriken visades, Bo Björklund kåserade om brukets historia varefter förfriskningar bjöds. I midsommarveckan deltog föreningen i det slättergille som ordnats vid Prästgården. I slutet av oktober hade en hembygdsafton ordnats på Församlingshemmet. Intendent Olof Fong höll ett intressant föredrag om det Braheska Grevskapet.

Det kyrktimmer som föreningen räddat från uppsägning har försålts till konstnären Calle Örnemark.

Även detta år har ett lotteri anordnats som givit ett gott tillskott till föreningens kassa.

Under året har 7 protokollförda styrelsesammanträden hållits. En krönika har utgivits för år 1972—1973. Upplagan för året

har varit 793 exemplar och har utdelats till medlemmarna genom roteombuden. Föreningen har representerats vid Hembygdsförbundets årsmöte. Medlemsantalet den 31/12 1972 var 651.

Föreningens strävanden under året har varit att bevara och försvara Hakarps skönhetsvärden. Man har således försökt påverka berörda parter för uppsnygning av gravfältet vid Lundaberget. Ådalsfallens bevarande i dess nuvarande skick har legat föreningen varmt om hjärtat. Man har även försökt förmå myndigheten att påbörja uppröjning av buskage och träd på Slottsholmen vid Stensholm. Genom krönikan och övrig verksamhet har man velat samla innevånarna i Hakarp till vetskap om hembygdens stora värden.

SPECIFIKATION ÖVER BEHÅLLNINGENS FÖRÄNDRING FÖR TIDEN 8/2 1972—9/3 1973

Behållning från föregående år:

Innestående på sparbanks-		
bok 136580-8	13.818: 10	
Innestående på postgiro ...	39: 41	13.857: 51

Tillkommer:

Medlemsavgifter	6.694: —	
Virkesförsäljning	250: —	
Årsmöte och fester	170: 22	
Räntor	570: 19	
Lotterier	1.693: 55	
Anslag	800: —	10.177: 96

Avgår:

Möten och fester	271: 02	
Krönikan	6.905: —	
Årsavgift hembygdsförb. ...	200: —	
Klinten	971: 22	
Skrivmateriel och porto ...	17: 06	
Stämpel	19: —	
Virkestransport	94: 12	
Blommor	14: —	
Arkivhyra	50: —	8.541: 42

<i>Förändring</i>	+ 1.636: 54	1.636: 54
-------------------------	-------------	-----------

Behållning vid årets slut:

Innestående på bankbok nr		
136580-8	15.298: 29	
Innestående på postgiro ...	59: 65	
Kontant i kassan	136: 11	15.494: 05

Hakarp, Huskvarna den 12 mars 1973

Styrelsen

Anteckningar ur Församlingsböckerna

Födda år 1972

- 12/1 Fredrik Georg Mattias Valdo, Blåklintsvägen 26
- 17/1 Lars Niklas Björkman, Lönnvägen 10
- 18/1 Anders Gunnar Karlsson, Stensholmsvägen 18
- 31/1 Anna Catarina Skoglund, af Klerckers väg 4
- 10/2 Jonas Ingvar Edberg, Mossvägen 9
- 14/2 Sara Elisabeth Nylander, Platåvägen 28
- 15/2 Jonas Stig Andreas Jonsson, Skolgatan 41
- 23/2 Per Markus Antonsson, Näckrosstigen 28
- 26/2 Eva Christina Göransson, Vallmostigen 5
- 28/2 Ann-Christine Marjatta Lehtosaari, Hallebergsliden 6
- 1/3 Magnus Olle Rickard Pettersson, Kvarnvägen 18
- 2/3 Claes Martin Rappe, Vårlöksstigen 11
- 3/3 Peter Svante Norburg, Skolgatan 35
- 3/3 Karl Fredrik Höglund, Tenhultsvägen 113
- 5/3 Ulf Fredrik Schiöler, Stora Tokarp
- 7/3 Paul Martin Kreutz, Vallmostigen 7
- 27/3 Stefan Lars Lundin, Näckrosstigen 1
- 30/3 Anneli June Maria Gustavsson, Näckrosstigen 30
- 4/4 Stefan Lars Isaksson, Lönnvägen 12 E
- 4/4 Pia Camilla Sjölander, Berghagavägen 23
- 13/4 Thomas Birger Johansson, Berghagavägen 7
- 17/4 Linda Inger Wahlström, Kvarnvägen 24

- 19/4 Lars Jonni Harald Uddenberg, St. Fridhem Hakarps Säteri
 19/4 Mats Håkan Öhrner, Violstigen 8
 23/4 Fredrik Carl Thulin, Skolgatan 51
 23/4 Robert Bengt Thulin, Skolgatan 51
 25/4 Johan Henrik Kjellberg, Tenhultsvägen 107
 8/5 Jens Andreas Larsson, Aspvägen 7
 9/5 Lars Christian Bellhammar, Tenhultsvägen 73
 10/5 Line Johansson, Mossvägen 9
 11/5 Jimmy Rune Kullberg, Näckrosstigen 7
 11/5 Veronica Anna-Maria Ahlman, Lindarevägen 7
 13/5 Jan Fredrik Martin Andersson, Hägnevägen 16
 18/5 Ulrika Theresé Sandberg, Ebbesvägen 27
 30/5 Anna Christina Mellström, Lundenvägen 6
 6/6 Ulrika Agneta Ingeborg Andersson, Göransbergsvägen 42
 8/6 Karl Magnus Andersson, Lönnvägen 9
 15/6 Jan Christer Fredrik Pihlgren, Carlforsvägen 8 B
 20/6 Sofie Elisabeth Lönntorp, Solhemsgatan 1
 27/6 Peter Åke Hjalmarsson, Hakarpsvägen 71 B
 29/6 Maria Carina Mattsson, Tenhultsvägen 187
 3/7 Lena Camilla Valkendorff, Carlfors
 8/7 Lisbeth Carola Forsberg, Ebbesvägen 27
 20/7 Hans Göran Granqvist, Lundenvägen 18
 20/7 Jenny Mari Sixtensson, Ö. Hasselbacken 7
 20/7 Kerstin Malin Larsson, Blåklintsvägen 8
 25/7 Karin Elisabet Johansson, Näckrosstigen 8
 3/8 Anders Bernhard Henriksson, Carlforsvägen 14 B
 8/8 Stefan Lars Axel Sandahl, Aspvägen 18
 17/8 Anders Johan Gunnar Gummesson, Ådalsvägen 85 A
 21/8 Lars Peter Håkan Johnsson, Vårlöksstigen 7
 21/8 Rolf Eric Lennings, Stjärnstigen 25
 26/8 Johan Niklas Lenfeldt, S. Hasselbacken 1
 27/8 Anna Sofia Karolina Jönsson, Lekstigen 12
 4/9 Karl Arne Kalervo Rönnback, Blåklintsvägen 24
 10/9 Malin Elisabeth Parneving, Vårlöksstigen 8
 16/9 Hedvig Marie Axelsson, Kvarnvägen 13 B
 16/9 David Marino Gustafsson, Hägnevägen 28
 16/9 Maria Christine Johansson, Berghagavägen 1

- 16/9 Pia Margareta Karlsson, Kvarnvägen 17
- 20/9 Åsa Birgitta Neij, Poppelvägen 17
- 28/9 Marie Anna Kennerholm, Tenhultsvägen 171
- 29/9 Anna Karin Cecilia Wiksfors, Smedstorps gatan 57
- 30/9 Lars Mattias Björk, Poppelvägen 19
- 3/10 Per Marcus Pålsson, Lönnvägen 14 A
- 3/10 Caroline Annica Andersson, Mossvägen 9
- 5/10 Per Axel Höglund, Vårlöksstigen 4
- 7/10 Fredrik Tage Arne Jansson, Kvarnvägen 18
- 12/10 Jan Olof Svensson, Bockamålen
- 12/10 Per Olof Svensson, Bockamålen
- 22/10 Maud Charlotte Andersson, Ö. Hasselbacken 11
- 27/10 Karl Niklas Jonas Gustafsson, Tenhultsvägen 45
- 27/10 Sabina Tanja Andrea Gustafsson, Hakarpsvägen 71 B
- 22/11 Lars Anders Janeke, Violstigen 14
- 27/11 Eva Lena Kristina Forssen, Blåklintsvägen 34
- 4/12 Inga Kristina Charlotta Gustafsson, Smedstorps gatan 17
- 6/12 Per Martin Sundahl, Lönnvägen 16 E
- 6/12 Sofia Helena Carin Oskarsson, Poppelvägen 16
- 15/12 Karin Marie Ljungqvist, Smedstorps gård
- 18/12 Sofie Christina Gustafsson, Lönnvägen 4
- 21/12 Henrik Nils-Erik Larsson, Stjärnstigen 13
- 21/12 Jörgen Peter Söderström, Kvarnvägen 16
- 22/12 Regina Anna Charlotta Roxenrot, Carlforsvägen 31

Ingångna äktenskap år 1972

- Karl Lennart Ingemar Hjelmåker, Sofia förs. och Gunilla Junvik, Brunstorpsvägen 17
- Jan Ove Larsson, Ebbesvägen 8 och Ingvor Kristina Janefur, Ebbesvägen 8
- Jan Bengt Kenneth Andersson, Kristina förs. och Sonia Katharina Elisabeth Holm, Töregatan 9
- Bertil Lennart Bousset, Ljungarum förs. och Janet Viveka Andersson, Smedstorps gård

- Lars Håkan Andersson, Tenhultsvägen 153 och Kerstin Eva Kristina Gustensson, Tenhultsvägen 153
- Roland Valter Gälldin, Carlfors och Annhild Marita Friberg, Carlfors
- Björn Peter Andersson, Lindarevägen 9 och Maud Svea Christina Eliasson, Ö. Hasselbacken 13
- Bo Lennart Valdemar Holtinger, Svineryd och Liisa Annikki Laitinen, Svineryd
- Hans Vincent Troedsson, Ödestugu och Eva Karin Maria Terne, Skolgatan 48
- Gustav Lennart Bergkvist, Sofia förs. och May Elsie Gunvor Bäckman, Holavägen 9
- Lars Ingvar Frinndal, Lundenvägen 24 och Ellinor Dorothy Ingeborg Brinck, Lundenvägen 24
- Bernt Arnold Andersson, Källebacken och Yvonne Svea Ann-Marie Lydén, Källebacken
- Björn Ulf Ericsson, Ebbesvägen 27 och Margit Gunhild Ingegerd Forsberg, Ebbesvägen 27
- Sven Anders Thorell, Hallebergsliden 6 och Solweig Marita Jerdmyr, Hallebergsliden 6
- Bengt Per-Olof Johansson, Hallebergsliden 2 och Monica Märtha Maria Rydberg, Hallebergsliden 2
- Rolf Gösta Lindstedt, Ådalsvägen 57 och Anita Maria Kristina Lönnblad, Ådalsvägen 57
- Ralf Rikard Olof Blomberg, Hakarpsvägen 80 och Rigmor Birgitta Gustafsson, Ljungarum församling
- Jahn Christer Bagge, Blomgatan 6 och Linda Helen Bolin, Huskvarna förs.
- John Ingvar Kempe, Ringvägen 6 och Linnéa Carina Viklund, Södertälje

Avlidna år 1972

- 10/1 Gustaf Arvid Svensson, Fridländersväg 4, född 1892 i Rogberga
- 15/1 Berta Adelina Hedlund f. Larsdotter, Hakarpsvägen 116, född 1893 i Överkalix
- 30/1 Karin Linnéa Andersson, f. Engblom, Lövbacka, född 1909 i Gränna
- 21/3 Folke Torsten Wallin, Rambergsliden 4, född 1913 i Hakarp
- 27/3 Erik Vilhelm Pettersson, Ebbesvägen 8, född 1899 i Tofte-ryd
- 11/4 Märta Lovisa Andersson, Hakarpsvägen 116, född 1899 i Hakarp
- 23/4 Axel Rickard Ljunggren, Blomgatan 7, född 1910 i Hakarp
- 24/7 Gunvor Indi Elisabet Alzén f. Bergdahl, V. Hasselbacken 10, född 1928 i Ljungarum
- 13/8 Augusta Axia Elvira Virfelt f. Gustafsson, Hakarps Älderdomshem, född 1890 i Lekeryd
- 17/9 Nils Evert Gustafsson, Blomgatan 14, född 1908 i Hakarp
- 4/10 Karl Erland Sigurd Dahlqvist, Hakarpsvägen 82, född 1908 i Hakarp
- 11/10 Karl Viktor Moberg, Mobergsvägen 4, född 1891 i Hakarp
- 17/10 Karl Thure Hultman, Holavägen 3, född 1897 i Sanderyd
- 23/10 Ellen Maria Eklund f. Råhlin, Skolgatan 4, född 1895 i Skärstad
- 25/10 Per Olof Dahlgren, Bockamålen, född 1972 i Hakarp
- 22/11 Enny Bedina Andersson f. Bengtsson, Svarvaregatan 8, född 1896 i Villstad
- 5/12 Åke Reidar Johansson, Skolgatan 6, född 1928 i Lekeryd
- 13/12 Märta Elisabet Lundgren, Fridhem, född 1895 i Hakarp
- 21/12 Sven Erik Salomon Vilhelmsson, Ådalsvägen 89, född 1907 i Vad, Skaraborgs län

Antalet innevånare i Hakarp den 31/12 1972 var 4.656 varav 2.385 män och 2.271 kvinnor. Äldst i församlingen var August Svensson, Skolgatan 23, född den 9/2 1879.

